

Univerzita Karlova
lékařská fakulta

Studijní program: specializace ve zdravotnictví

Studijní obor: Adiktologie

Mgr. Jaroslava Kroulíková

Evaluace probačního programu Kompas
pro uživatele návykových látek

Evaluation of the Kompas probation programme
for drug users

Bakalářská práce

Vedoucí závěrečné práce: Mgr. Hana Fidesová, Ph.D.

Praha, 2024

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem řádně uvedla a citovala všechny použité prameny a literaturu. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze 8. července 2024

Mgr. Jaroslava Kroulíková

Identifikační záznam

KROULÍKOVÁ, Jaroslava. Evaluace probačního programu Kompas pro uživatele návykových látek. [Evaluation of the Kompas probation programme for drug users]. Praha, 2024. 53 stran, 4 přílohy. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie. Vedoucí práce Mgr. Hana Fidesová, Ph.D.

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Haně Fidesové, Ph.D., za cenné odborné rady, trpělivost a vstřícnost během vedení mé bakalářské práce.

Děkuji také svým kolegům z oddělení probace dospělých, pracovníkům programu Kompas a klientům za ochotu spolupracovat při získávání dat.

A z celého srdce děkuji svým dcerám za pevnou podporu během těch tří let.

Abstrakt

Východiska – Při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody může soud odsouzenému uložit dohled probačního úředníka, který intenzivně sleduje chování podmíněně propuštěného ve zkušební době, a zároveň absolvování probačního programu Kompas klientům, v jejichž trestní historii významnou roli hrály návykové látky. Dobrá spolupráce mezi jednotlivými účastníky – pracovníky PMS, Kompasu a klienty napomáhá stabilizaci sociální situace klientů a tím i zlepšení kvality jejich života.

Cíle – Prostřednictvím zkušeností pracovníků PMS, Kompasu a klientů zhodnotit fungování probačního programu Kompas na středisku PMS v Brně se zaměřením na významné faktory usnadňující klientům návrat do běžného života bez další recidivy.

Soubor – Výzkumný soubor tvořili pracovníci PMS, pracovníci programu Kompas a klientky – podmíněně propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody s uložením dohledu probačního úředníka a zároveň se splněnou povinností absolvovat probační program Kompas, kteří souhlasili s účastí ve výzkumu pro účely bakalářské práce.

Metody – Kvalitativní data byla získána vedením polostrukturovaných rozhovorů s 8 respondenty (pracovníci programu Kompas, probační úředníci, absolventky Kompasu), studiem dokumentů (probační spisy), metodou životní křivky. Rozhovory byly se souhlasem účastníků nahrávány, poté prošly transkripcí a analyzovány metodami zachycení vzorců a metodou kontrastů a srovnávání.

Výsledky – Pro úspěšnou realizaci programu jsou klíčovými faktory motivace klienta ke změně životního stylu, jasně formulovaná pravidla spolupráce, dobře navázané profesionální vztahy založené na respektu a důvěře a transparentnost celého procesu. Nezbytná je individualizace přístupu podle potřeb klientů a otevřená komunikace mezi všemi zainteresovanými stranami.

Závěr – Program hodnocen všemi zúčastněnými stranami jako funkční, přesto je v posledních letech vyšší počet klientů, kteří ho nedokončí. Ukazuje se tedy potřeba upravit podmínky programu, především jeho časové dotace, obsahové náplně i materiálního zabezpečení.

Klíčová slova: probační program, probační a mediační služba, doléčování, podmíněné propuštění

Abstract

Background – In cases of conditional release from serving a prison sentence, the court may order the convict to be supervised by a probation officer who intensively monitors the behavior of the parolee during the probationary period and at the same time requires the completion of the Kompas probation program for clients whose criminal history involved significant substance abuse. Good cooperation among the participants – PMS employees, Kompas staff, and clients – helps stabilize the clients' social situation and thereby improve their quality of life.

Objectives – Through the experiences of PMS employees, Kompas staff, and clients, to evaluate the operation of the Kompas probation program at the PMS center in Brno, focusing on important factors that facilitate the return of clients to normal life without further relapse.

Sample – The research sample is consisted of PMS employees, Kompas program staff, and female clients – conditionally released from serving a prison sentence with the imposition of probation officer supervision and at the same time fulfilling the obligation to complete the Kompas probation program, who agreed to participate in the research for the purposes of a bachelor's thesis.

Methods – Qualitative data were obtained by conducting semi-structured interviews with 8 respondents (employees of the Kompas program, probation officers, Kompas graduates), studying documents (probation files), using the life curve method. Interviews were recorded with the consent of the participants, then transcribed and analyzed using pattern capture and contrast and comparison methods.

Results – Key factors for the successful implementation of the program are the client's motivation to change their lifestyle, clearly formulated rules of cooperation, well-established professional relationships based on respect and trust, and the transparency of the entire process. It is necessary to individualize the approach according to the needs of the clients and open communication between all interested parties.

Conclusion – The program was assessed by all stakeholders as functional, yet in recent years there has been a higher number of clients who do not complete it. This shows the need to adjust the conditions of the program, especially its time allowance, content and material security.

Keywords: probation program, probation and mediation service, post-treatment, parole

Obsah:

Úvod.....	8
1. Teoretická část	9
1.1 Uživatelé návykových látek jako pachatelé trestných činů	9
1.2 Právní úprava – podmíněné propuštění, povinnost absolvovat program, výkon dohledu	12
1.3 Probační a mediační služba ČR	15
1.3.1 Metodika PMS pro výkon dohledu	17
1.3.2 Metodika PMS pro výkon parole	20
1.3.3 Metodika PMS pro práci se závislými osobami	21
1.4 Podané ruce, o.p.s.	23
1.4.1 Program Kompas	23
2. Metodologie výzkumu	26
2.1 Cíl práce	26
2.2 Sběr dat – výzkumné metody.....	27
2.2.1 Rozhovory s participanty	27
2.2.2 Metoda životní křivky.....	28
2.2.3 Studium dokumentů.....	28
2.3 Sběr dat – výběr účastníků.....	29
2.4 Etické otázky.....	29
3. Analýza získaných dat	31
3.1 Rozhovory s participanty	31
3.1.1 Zařazení do programu	31
3.1.2 Spolupráce mezi jednotlivými subjekty.....	33
3.1.3 Podmínky pro setrvání v programu	34
3.1.4 Nápady na zlepšení	36
3.2 Metoda životní křivky	37
3.3 Studium dokumentů.....	37
4. Výsledky	39
5. Diskuse a závěr	41
Použitá literatura	43
Použité právní předpisy a interní metodiky	46
Přílohy	47

Úvod

Tématem mé bakalářské práce jsou zkušenosti s probačním programem Kompas, který je určen pro dospělé osoby – uživatele návykových látek, kteří byli podmíněně propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody za současného uložení dohledu probačního úředníka a zároveň jim byla soudem uložena povinnost podrobit se tomuto programu.

Téma je mi blízké, protože pracuji jako probační úředník na brněnském středisku Probační a mediační služby (dále PMS) a dlouhodobě se věnuji práci s dospělými pachateli trestných činů, z nichž řada je aktivními či bývalými uživateli návykových látek.

Rozhodla jsem se popsat zkušenosti jednotlivých aktérů, kteří se na zajištění/absolvování tohoto programu podílejí – tedy samotných klientů (v textu též odsouzených, pachatelů, podmíněně propuštěných), probačních úředníků a pracovníků programu Kompas.

Teoretická část práce popisuje vztah mezi užíváním návykových látek a pácháním trestné činnosti. Pokud je trestná činnost natolik závažná či opakující se, přičemž alternativní tresty v daném případě neplní svůj účel, je ukládán trest odnětí svobody, ze kterého může být odsouzený za splnění určitých podmínek propuštěn ještě před uplynutím výměry trestu. Právní úpravě podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a ukládání povinností při podmíněném propuštění je věnována další část práce, spolu s vysvětlením základních činností PMS při zajišťování kontroly výkonu těchto povinností a specifik práce s klienty se závislostním chováním. A nakonec představuji Společnost Podané ruce Brno, konkrétně činnost jejího Centra poradenských služeb ve výkonu trestu a po výstupu (dále „CPSVV“), součástí jejichž služeb je právě probační program Kompas.

Obsahem výzkumné části je popis prováděného kvalitativního výzkumu, použitých metod sběru dat a způsobu jejich zpracování. Hlavním zdrojem informací byly rozhovory s probačními pracovníky, pracovníky programu Kompas a klienty, kteří tento program úspěšně absolvovali. Se souhlasem klientů byl využit i jejich spisový materiál, který byl k dispozici na probační službě, a klientům byla rovněž nabídnuta možnost zaznamenání jejich životní křivky po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody.

V navazující části práce jsou analyzována data, získaná z rozhovorů, a porovnávány výpovědi jednotlivých skupin participantů.

Cílem práce bylo jednak porozumět očekáváním jednotlivých respondentů ohledně fungování programu a motivaci klientů v programu setrvat; a dále zjistit, co jednotlivé strany vnímají pro vzájemnou spolupráci jako přínosné a kde naopak shledávají nedostatky. Jedině díky sdílení zkušeností a poznatků z průběhu realizace programu je možné skutečně efektivně kooperovat při naplňování stanovených cílů programu a následně i splnění soudem uložené povinnosti.

1. Teoretická část

Práce s uživateli návykových látek, kteří se zároveň dopouští trestné činnosti, je specifická tím, že se v ní prolíná obor adiktologie s oborem trestní justice, přičemž obvyklé způsoby práce a cíle těchto oborů mnohdy není snadné uvést do souladu. Situace, ve kterých se však tato klientela ocitá a které musí souběžně řešit, přitom vyžadují všestranně přijatelné a systémové řešení. Gřivna et al. (2019) upozorňují, že vztah mezi užíváním návykových látek a pácháním trestné činnosti je mimo jiné dán tím, že obojí vyplývá z obdobných faktorů, jako je například sociálně-ekonomická deprivace, kdy určité chování jednotlivce může být buď příčinou, nebo následkem protispolečenského jednání. Užívání návykových látek tak může symbolizovat životní styl uživatele, nebo naopak může protispolečenské jednání vyvolávat.

1.1 Uživatelé návykových látek jako pachatelé trestných činů

Užívání návykových látek je spojeno s pácháním trestné činnosti v různých kontextech. Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (dále „EMCDDA“) trestnou činnost související s drogami dělí do čtyř typů trestné činnosti:

- Psychofarmakologicky podmíněnou trestnou činnost, kam lze zařadit trestné činy, spáchané v důsledku akutního ovlivnění návykovou látkou, nebo v důsledku jejího dlouhodobého užívání – např. ublížení na zdraví, sexuální napadení, loupež atd.
- Ekonomicky motivovanou trestnou činnost, neboť užívání návykových látek bývá finančně náročné a např. krádežemi, falšování lékařských předpisů nebo podvody lze chybějící finance zajistit.
- Systémovou trestnou činnost, tedy trestné činy související s nezákonným obchodem s nelegálními látkami.
- Trestnou činnost porušující drogovou legislativu – odvíjí se od konkrétní drogové legislativy konkrétního státu, zpravidla jde o výrobu či obchod s nelegálními látkami či prekurzory, řízení pod vlivem návykových látek a podobně. (EMCDDA, 2007)

Uvedené rozdělení není striktní, respektive běžně se jednotlivé typy trestné činnosti u pachatelů prolínají, nicméně přímý příčinný vztah mezi užíváním návykových látek a trestnou činností se projevuje v případech prvních dvou typů, tedy psychofarmakologicky podmíněné a ekonomicky motivované trestné činnosti. (Gabrhelíková, 2015)

Aktuální situaci v České republice popisuje Zpráva o nelegálních drogách v České republice 2023. Za rok 2022 došlo k nárůstu počtu osob stíhaných za primární drogovou trestnou činnost, tj. §283–287 TZ, a to prakticky ve všech fázích trestního řízení s výjimkou obžalovaných; konkrétně šlo o 3,7 až 3,8 tis. osob (podle zdroje dat). Obžalováno bylo 2,6 tis. a odsouzeno 2,7 tis. osob. V posledních 10 letech je zřejmý nárůst odsouzených za

drogovou trestnou činností, a pokud jde o typ návykové látky, pak zdaleka nejčastěji se jedná o pervitin a konopné produkty; za to je nejčastěji ukládán podmíněně odložený trest odnětí svobody, a hned na druhém místě je ukládán trest odnětí svobody nepodmíněně, a to v 21 % případech. Délka trvání nepodmíněného trestu se zpravidla pohybovala mezi 1–5 lety. Pokud jde o pachatele, 48 % objasněných drogových trestných činů bylo spácháno opakovaně trestanými osobami. (Chomynová et al., 2023)

Podle údajů Vězeňské služby ČR, jak jsou uvedeny v ročence za rok 2023, k 31.12.2023 vykonávalo trest celkem 19569 osob, z toho 3782 osob (19 %) v souvislosti s používáním a distribucí omamných a návykových látek. V téže roce bylo podmíněně propuštěno z výkonu trestu celkem 2818 osob.

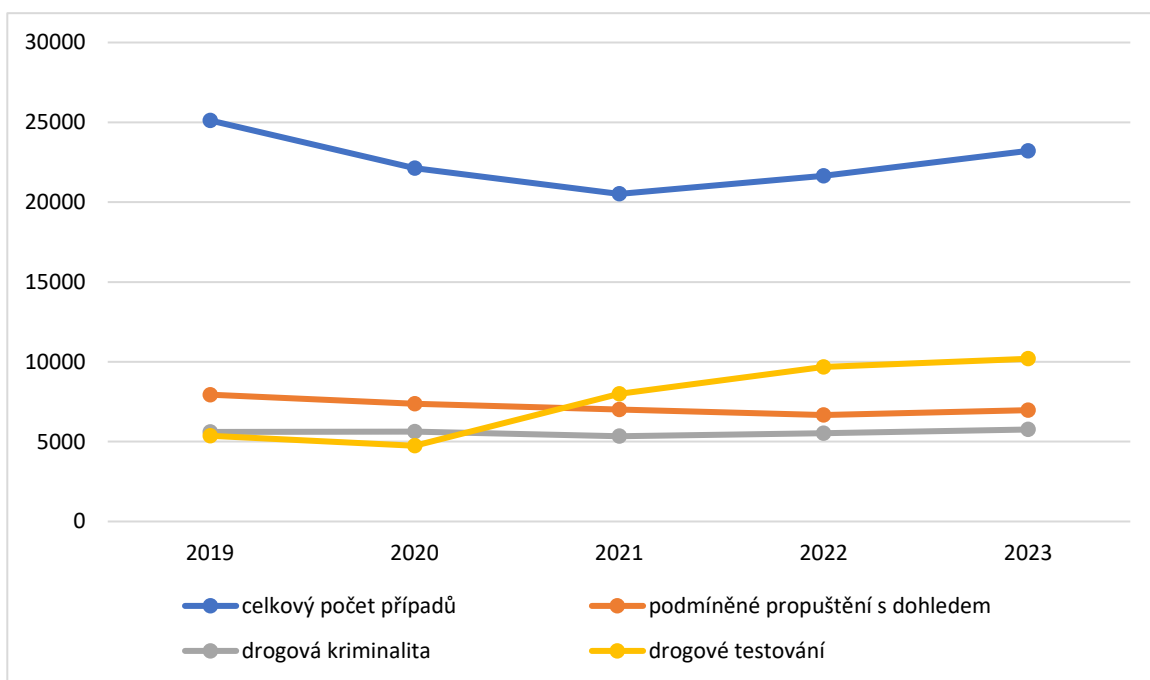
PMS evidovala v roce 2023 celkem 1912 nových případů podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s uložením dohledu probačního úředníka (údaj pochází z dosud nepublikovaných dat, které byly získány dotazem na analytické oddělení PMS ČR). Počty nově evidovaných spisů v posledních pěti letech oscilují kolem hodnoty 22000 případů. V letech 2020 a 2021 zaznamenala PMS služba pokles přírůstků nově evidovaných případů v rámci většiny realizovaných agend, a to zejména díky dopadům epidemické situace. Ta vedla jednak k poklesu registrované trestné činnosti a zejména ekvivalentnímu snížení počtu rozhodnutí soudů a státních zastupitelství v trestních věcech, dále ke zpomalení fungování institucí, a rovněž ke snížení a omezování sociálních kontaktů, které hrají významnou roli v rámci případové práce zejména v rámci realizace programů a agendy přípravy podkladů pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení.

Postupně se však nápad vrací na úroveň před pandemií, konkrétně za rok 2022 evidovala PMS celkem 21 655 osob v různých fázích trestního řízení. Povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách mělo uloženo 414 klientů PMS a celkem 1 773 klientů PMS mělo soudem uloženu povinnost zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek. Celkem 1451 klientů PMS (7 %) se dostalo do kontaktu s PMS v souvislosti s primární drogovou trestnou činností. Ochranné léčení závislosti na návykových látkách mělo v r. 2022 uloženo 93 osob v kontaktu s PMS, z toho 60 protitoxikomanické. (Probační a mediační služba, 2023). V roce 2023 již bylo zaevidováno 23215 nových případů v různých fázích trestního řízení, počet spisů spadajících do drogové kriminality byl 5761 případů, tj. 24,8 %. Stoupají počty provedených drogových testů, a to z počtu 5027 testů na omamné a psychotropní látky v roce 2019, až k dosavadnímu rekordu v roce 2023, kdy počet testů vystoupal na hodnotu 10191. (údaj pochází z dosud nepublikovaných dat, které byly získány dotazem na analytické oddělení PMS ČR)

Pokud jde o strukturu trestné činnosti u podmíněně propuštěných s dohledem probačního úředníka za rok 2023, pak trestné činy přímo související s návykovými látkami patří k nejčastějším – §283 TZ, nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami tvořily 288 případů, tj. 8 % z celkového počtu, a §274 TZ, ohrožení pod vlivem návykové látky, 147 případů, tedy 4,1 %. U podmíněně propuštěných pachatelů s dohledem dominovala v roce 2023 trestná činnost krádeže (§205 TZ), a to v 542 případech,

tj. 15,1 %. Lze předpokládat, že i v této skupině se významná část odsouzených dopustila trestné činnosti v souvislosti s návykovými látkami, především k získání prostředků na jejich obstarání. Krádeže nebo jiného trestného činu či přestupku za účelem pořízení prostředků na nelegální drogy se podle výsledků Dotazníkové studie mezi vězni v ČR někdy v minulosti dopustilo 32 % odsouzených. (Chomynová et al, 2023)

Graf č. 1 - PMS – počty případů, podmíněně propuštěných, drogové kriminality a provedených drogových testů

Zdroj: analytické oddělení PMS ČR

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že odsouzení, kteří byli podmíněně propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody a jejichž trestná činnost souvisela s užíváním návykových látek, tvoří početnou skupinu klientů. Je v zájmu jejich i celé společnosti, aby byli vedeni k eliminování kriminogenního chování za užití odpovídajících intervencí. Krucióální součástí tohoto procesu je jednak odborné vedení klienta probačním úředníkem v rámci soudem uloženého dohledu, a v případě závislostního chování i spolupráce klienta s adekvátní adiktologickou službou. Je nanejvýš žádoucí, aby tyto instituce zahájily svou činnost v dané věci co nejdříve, v době, kdy je propuštěný nejvíce ohrožený návratem k dřívějšímu životnímu stylu.

Na zásadní důležitost rychlé pomoci s adaptací po propuštění upozorňovaly již v minulosti i které výzkumy v zahraničí. Intenzivní spolupráce mezi profesionály, vykonávajícími dohled při podmíněném propuštění, a těmi, kdo zajišťují léčbu, klientů, a to co nejdříve po propuštění, je tím efektivnější, čím dříve je zahájena, přičemž je vhodné, aby intervence zvláště zpočátku byly intenzivnější. (Friedmann et al., 2009)

Včasností navázání kontaktu a potřebám adiktologických klientů po podmíněném propuštění se zabývala např. Jamin et al., která uvádí, že adaptace po propuštění z výkonu trestu bývá tím náročnější, čím déle trvalo odsouzení, a jednou ze strategií, jak přežít tlak na zajištění všech administrativních náležitostí, souvisejících se zajištěním bydlení, příjmu a podobně, je pro propuštěné návrat ke starým zvykům, tj. k opětovnému užití drogy. Mnoho propuštěných také zmiňovalo, že jde o obrovský kontrast se ‚strukturou a řádem‘ ve vězení, kde se zdánlivě nic nemění. Zvládnout první dny venku bylo podle nich velmi těžké a někteří měli pocit, že se musí znovu naučit žít a organizovat si svůj každodenní nový život. (2021)

Rovněž ve zprávě National Research Council (2008) se zdůrazňuje nutnost okamžitého zajištění dokladů, vhodného oblečení, ubytování, zajištěného přístupu k dopravě a využívání sociální pomoci a služeb. Bohužel tyto základní potřeby často nejsou řešeny před propuštěním a je na rodině a přátelích, aby je pomohli zajistit. Řada služeb pro propuštěné je dostupná až během prvních několika dnů po propuštění, což má vážné důsledky: propuštěným hrozí vysoké riziko, že zemřou nebo budou zadrženi během prvních několika dnů a týdnů po propuštění.

1.2 Právní úprava – podmíněné propuštění, povinnost absolvovat program, výkon dohledu

Řada uživatelů návykových látek se v důsledku páchaní trestné činnosti související s drogami dostává do vězení. Mezi vězeňskou populací tvoří tito lidé početnou skupinu – v roce 2023 šlo celkem o 3782 osob, tedy 19% vězeňské populace v daném roce. (Generální ředitelství VS ČR, 2023)

Při rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody soud zvažuje i okolnosti, za jakých byla trestná činnost páchána, a k minimalizaci rizik může odsouzenému uložit i přiměřená omezení a povinnosti, a nad chováním odsouzeného/podmíněně propuštěného stanovit dohled probačního úředníka. Je tak další alternativou k potrestání pachatele, která umožňuje další individualizaci v přístupu soudu k potrestání pachatele. (Šámal, 2023)

Podmínky pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody jsou upraveny v §§ 88 a 89 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákon (dále jen „TZ“). Konkrétně v §88, odst. 1 je uvedeno: „Soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného.“

Dále je specifikována doba, po jejímž uplynutí o podmíněné propuštění může odsouzený požádat. Základní lhůtou je vykonání alespoň poloviny uloženého trestu, viz §88, odst. 1a, ale tato lhůta se odvíjí i od charakteru trestné činnosti, a rovněž má vliv, zda jde o osobu, která dosud nebyla ve výkonu trestu odnětí svobody – pak je možné podat žádost o podmíněné propuštění již po vykonání třetiny trestu, případně i dříve, jak specifikuje §88, odst. 2: „Jestliže odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých

povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba, může ho soud podmíněně propustit na svobodu i předtím, než vykonal část trestu odnětí svobody vyžadovanou pro podmíněně propuštění podle odstavce 1.“

Zde soud přihlíží i k dalším skutečnostem, např. zda odsouzený nastoupil do výkonu trestu řádně a včas, zda podnikl kroky k odčinění způsobené újmy, např. hrazením způsobené škody, nastoupil dobrovolně na ochranné léčení atd. V souvislosti s drogovou trestnou činností je třeba zmínit i ustanovení §88, odst. 4, který taxativně vyjmenovává trestné činy, za které odsouzená osoba může žádat o podmíněně propuštění až po uplynutí dvou třetin trestu. Jedná se především o §283, odst. 4, tedy nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy, způsobí-li tímto činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt, spáchá-li takový čin v úmyslu získat prospěch velkého rozsahu nebo spáchá-li takový čin v rámci organizované skupiny působící ve více státech.

Proces podmíněného propuštění je upraven v zákoně č. 141/1991 Sb., o trestním řízení soudním (Trestní řád) (dále jen „TR“), kde se v §331 uvádí: „O podmíněném propuštění z trestu odnětí svobody rozhoduje soud na návrh odsouzeného, státního zástupce nebo ředitele věznice, v níž se vykonává trest, nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání.“

Při podmíněném propuštění soud stanoví zkušební dobu, která u přečinů může být až na tři roky a u odsouzených za zločin činí její výměra rok až sedm let. Zároveň soud může stanovit nad odsouzeným pachatelem dohled – tento institut bude vysvětlen v další části; případně uložit přiměřená omezení a povinnosti. Ty jsou specifikované v §48, odst. 4. Tyto povinnosti mají pachatele směřovat k tomu, aby vedl řádný život, tj. nedopouštěl se porušování zákonů a obecně platných společenských norem – viz §89, odst. 1.

Možnost podmíněného propuštění se stanovenou zkušební dobou má být pro odsouzeného výraznou motivací – pokud totiž dostojí všem stanoveným povinnostem, nedopustí se dalšího protiprávního jednání, má se po uplynutí zkušební doby za to, že se osvědčil a zbytek trestu nemusí vykonat. Naopak nařízením výkonu zbytku trestu je po celou zkušební dobu ohrožen, pokud tyto povinnosti neplní, tedy např. nedostavuje se k výkonu dohledu, neplní uložené povinnosti, dopouští se další trestné činnosti a podobně. (Šámal, 2023)

Jaké přiměřené povinnosti a omezení může soud uložit, je uvedeno § 48, odst. 4, písm. a) – k) TZ. Tyto povinnosti jsou obsahově zaměřeny na odstranění kriminogenních faktorů, které podle zkušeností mohou vést k páčání trestné činnosti (Šámal, 2023). Pokud bude klientovi uložen trest, který bude akcentovat řešení jeho užívání návykových látek, může to v konečném důsledku pozitivně ovlivnit i otázku páčání trestné činnosti. „V tomto ohledu je nezbytná úzká spolupráce mezi adiktology a představiteli trestní justice... Pro adiktology je přínosem mimo jiné získání realističtějšího pohledu na možné varianty trestu, které mohou být klientovi uloženy. Pro představitele trestní justice je naopak přínosem získání realističtějšího pohledu na situaci a motivaci klienta v oblasti užívání návykových látek.“(Gabrhelíková, 2015, s.580).

Je třeba říci, že v § 48, odst. 4 se nejedná o taxativní výčet povinností a omezení, avšak povinnost absolvovat probační program Kompas je ukládána právě na základě tohoto paragrafu, a to jako opatření ke snížení rizika protiprávního jednání.

Praxe probační služby v kontextu práce s dospělými odsouzenými, tedy toho, co je oprávněna u těchto pachatelů kontrolovat, je upravena v Trestním řádu, §350k, odst. 2. Jedná se o tyto povinnosti dle Trestního zákona: §48, odst. 4, písm. b) – podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, §48, odst. 4, písm. d) – podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, a §48, odst. 4, písm. h) – zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek. Úloha probačního úředníka je nezastupitelná jednak v koordinaci plnění uložených povinností, ale také v rozvíjení pozitivní motivace k realizaci těchto programů, jelikož jejich úspěšnost je do značné míry závislá na právě na kladném postoji odsouzeného. (Šámal, 2023)

Dohled je alternativním trestem, tj. trestem nespojeným s přímým výkonem odnětí svobody, který je zajišťován Probační a mediační službou. TZ dohled v §49 definuje takto: „Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby (dále jen „probační úředník“), spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona.“ Jak je uvedeno v §330a TŘ, při výkonu dohledu nelze odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které vyplývají ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku.

Účelem dohledu je jednak kontrola chování pachatele s cílem snížení rizika jeho recidivy, čímž je zajišťována ochrana společnosti jako jeden z pilířů práce PMS, ale rovněž je klientovi prostřednictvím probačního úředníka nabízeno odborné vedení a pomoc při řešení jeho problémů, s cílem zajistit, aby vedl řádný život.

Mezi základní povinnosti pachatele dle §50 TZ patří především spolupracovat s probačním úředníkem stanoveným způsobem, dostavovat se ve sjednaných lhůtách, informovat ho o svém pobytu, zaměstnání a zdroji obživy, dodržování soudem stanovených povinností a umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje. Naopak probační úředník má dle §51 Trestního zákona povinnost především vykonávat dohled nad pachatelem dle sjednaného probačního plánu, být mu nápomocen v jeho záležitostech a plnit pokyny předsedy senátu, které směřují k výkonu dohledu a k tomu, aby pachatel v budoucnu vedl řádný život. Probační úředník má povinnost probační plán dohledu, tedy jakousi formu písemné dohody o spolupráci mezi ním jakožto zástupcem PMS a klientem pravidelně aktualizovat s přihlédnutím k aktuální situaci klienta a dosavadním výsledkům dohledu.

Je třeba říci, že klient je při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody v náročné životní situaci, a to i v případě, že má zachováno alespoň základní sociální zázemí – bydlení, funkční rodinu, předjednanou možnost zaměstnání a podobně. Při plnění soudem uložených povinností při podmíněném propuštění jsou na něho kladeny další poměrně striktní nároky. Aby dostál těmto podmínkám a v této životní situaci obstál, vyžaduje to od něho především silnou motivaci, čas i ochotu přizpůsobit se novým podmínkám. K tomu by měla napomoci i dobrá spolupráce institucí, nebo lépe – konkrétních pracovníků, kteří jsou

v tomto procesu zainteresování. Je nezbytné, aby byli připraveni spolupracovat v zájmu klienta, postupovali transparentně a flexibilně reagovali na změny, které v průběhu plnění programu mohou nastat.

1.3 Probační a mediační služba ČR

Probační a mediační služba ČR vznikla na základě zákona č. 257/2009 Sb. o Probační a mediační službě, který vstoupil v účinnost 1.1.2010, a upravuje rámcově její organizační strukturu, činnost, postavení a práva a povinnosti úředníků a asistentů. Náplní PMS je alternativní řešení trestních věcí a zajištění a kontrola výkonu alternativních trestů, tedy takových, které nejsou přímo spojeny s trestem odnětí svobody.

V trestněprávním smyslu trest představuje jeden z prostředků státního donucení, který stát využívá při plnění svých funkcí. Existuje řada teorií, jak a proč trestat závažné porušování společenských norem a hodnot. Při činnosti PMS se ve vztahu k pachatelům ve zvýšené míře uplatňuje především rehabilitační (nápravná, resocializační) funkce trestu, kdy je pozornost zaměřena na osobnost pachatele a etiologii individuálního kriminálního chování. (Válková et al., 2019)

Jak uvádí Štern et al. (2010), PMS byla zřízena s cílem účinně uplatňovat novou trestní politiku, s důrazem na snižování počtu vězněných osob, účinné předcházení kriminalitě a snižování recidivy, motivování pachatele k nápravě způsobených škod se snahou vést ho k životu v souladu se zákonem. Tyto myšlenky daly vzniknout nové profesi na poli trestní justice, probačního úředníka/asistenta, která spojuje dvě hlavní oblasti – právo a sociální práci. PMS deklaruje tyto hlavní pilíře své činnosti: integraci pachatele, podporu poškozeného a ochranu společnosti. Ve své činnosti se snaží maximálně uplatňovat principy tzv. restorativní (obnovující) justice, tedy takové, která se snaží zohlednit i zájmy a potřeby obětí a poškozených, a nápravu vztahů v komunitě, zasažené trestným jednáním.

Probační a mediační služba je organizací s celostátní působností, jednou z resortních složek Ministerstva spravedlnosti ČR. Organizačně je členěna na ředitelství v Praze a jednotlivá střediska jsou rovnoměrně rozmístěna v rámci celé republiky, zpravidla v místech okresních soudů. Podle velikosti střediska je možné ho dále členit na jednotlivá oddělení dle převažující agendy, jak je uvedeno v §3 Zákona o Probační a mediační službě.

Středisko PMS v Brně zajišťuje činnosti pro dva soudní okresy, a to jednak pro Brno (čili Městský soud v Brně), a pro Brno – venkov (Okresní soud Brno – venkov). Aktuálně je zde zaměstnáno 20 pracovníků ve 4 odděleních – Oddělení elektronického monitorovacího systému pro Jihomoravský soudní kraj, kde je aktuálně jeden pracovník, Oddělení obecně prospěšných prací a domácího vězení (7 probačních úředníků a asistentů), Oddělení pro mládež a zprostředkování řešení konfliktu (3 probační úřednice) a Oddělení pro dospělé (8 probačních úředníků). Právě pracovníci z posledně jmenovaného oddělení primárně vykonávají dohledy nad podmíněně odsouzenými a propuštěnými, a tedy i nad klienty s uloženou povinností podrobit se probačnímu programu Kompas.

Základní požadavky, které musí probační úředníci splňovat, jsou charakterizovány v §2 Zákona o Probační a mediační službě. Musí splňovat požadavek bezúhonnosti (tedy být bez záznamu v rejstříku trestů), musí být svéprávní a mít vysokoškolské vzdělání ve společenskovědní oblasti, v magisterském studijním programu. Po nástupu k PMS jsou povinni absolvovat základní kvalifikační kurz pro úředníky PMS v rozsahu přibližně 9 týdnů rozprostřených v průběhu jednoho roku. Tento kurz, jehož obsahem jsou především právní minimum v oblasti trestního a civilního práva a nácvik komunikačních dovedností, je ukončen odbornou zkouškou. I poté mají úředníci ze zákona povinnost se dále vzdělávat a prohlubovat své odborné znalosti. Při výkonu své funkce je úředník PMS povinen řídit se zákony, jinými právními předpisy a pokyny dané předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem. Přitom musí postupovat odpovědně, respektovat a chránit lidská práva a svobody, důstojnost člověka a vyvarovat se jednání, které by mohlo vést ke zmaření účelu trestního řízení nebo vzbuzovalo pochybnosti o jeho objektivitě a nestrannosti.

Mimo výše uvedeného by měl úředník být také vyzrálou osobností, s pevnými morálními zásadami, schopný držet hranice profesionálního vztahu; být empatický k potřebám klientů a udržovat si přehled o síti pomáhajících institucí v regionu. Důležitým předpokladem je rovněž v dobrém slova smyslu zájem o osudy druhých lidí a autenticita v mezilidské komunikaci. „Nepodaří-li se kvalitní vztah navázat, s největší pravděpodobností selžou i všechny další aspekty probace.“ (Tomášek et al., 2016, str. 136)

Výše uvedené požadavky na osobnostní výbavu pracovníků vyplývají z nároků na schopnost efektivní komunikace s klientelou, se kterou se setkávají. Sirdifield a Brooker, (2020) upozorňují, že míra duševních chorob, sebevražd a sebevražedných myšlenek je podstatně vyšší u osob pod probačním dohledem než v běžné populaci, odhadem dvě pětiny lidí s probačním dohledem trpí duševní chorobou, což je často spojeno s problémem se zneužíváním návykových látek. Obdobně uvádí Fischer a Škoda (2024), že mezi delikventní populací se vyskytuje vyšší počet osob s poruchou osobnosti nebo s psychickým onemocněním, kde je závislost sekundárním problémem. Veteška a Fischer poukazují na to, že často jde o deprivované jedince se sníženými adaptačními schopnostmi, které mohou mít různou podobu poruch chování. (2020)

V běžné praxi bývá náročné vybalancovat míru kontroly nad klientem a zároveň mu poskytovat adekvátní pomoc, zvláště, pokud pracovník kromě pachatele spolupracuje i s jeho obětí. Výstižně toto dilema sociální práce pojmenoval Úlehla (2005, s. 23), který tento proces připodobňuje k výchově, a uvádí: „Z hlediska klienta je nabízení pomoci přizváním ke spolupráci rovných, přebírání kontroly je posunutím do podřízené pozice. Z hlediska pracovníka je rozlišení pomoci a kontroly zásadní tím, že nelze obojí dělat současně. V každé chvíli pracovník buď kontroluje, nebo pomáhá.“ Obdobně Šámal (2023) vnímá dvojí rovinu probační práce, ve které se vhodným způsobem spojuje kontrola chování pachatele s jeho odborným vedením a pozitivní motivací, kdy pachateli se v jeho úsilí o docílení nápravy dostává účinné pomoci a vedení v podobě dohledu probačního úředníka. Je však otázkou, nakolik je možné tento cíl naplňovat, jestliže v současné době připadá průměrně 102 spisů na jednoho úředníka brněnského oddělení dohledů, ačkoli v zahraničí je podle Koncepce

rozvoje probace a mediace na období 2020–2025 jako přijatelný standard uváděn počet 40-50 případů odsouzených na jednoho probačního pracovníka.

Služby PMS jsou poskytovány bezplatně, v průběhu přípravného i vykonávacího řízení (tedy v době před i po pravomocném soudním rozhodnutí).

1.3.1 Metodika PMS pro výkon dohledu

Institut dohledu umožňuje pracovníkovi sledovat a kontrolovat chování pachatele, odborně jej vést, motivovat k pozitivní změně v jeho životě, a tím u něj podpořit proces desistence, tedy odklonu od kriminální kariéry.

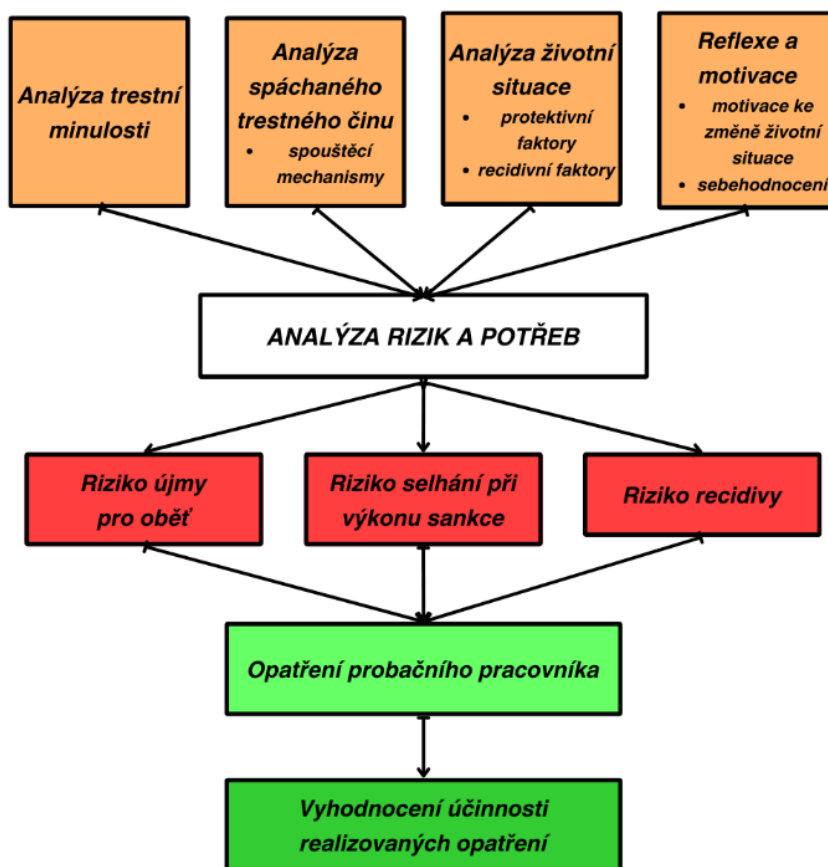
„Vliv probace na nápravu odsouzeného není, a ani nemůže být přímý, ale vždy jen nepřímý, přičemž může-li být probační pracovník v daném procesu prospěšný (a tedy i efektivní), pak formou určitého doprovázení klienta na jeho, často velmi komplikované cestě k vlastnímu rozhodnutí desistovat. Skutečnost, že se probace na rozdíl od výkonu trestu odnětí svobody odehrává v přirozeném sociálním prostředí odsouzeného, je jednou z jejích zásadních předností. Jen v tomto prostředí se totiž zmíněné změny mohou reálně odehrát, a především v něm lze najít zdroje jak pro jejich vyvolání, tak trvalé udržení.“ (Tomášek et al., 2016, s. 135)

Probační dohled (POD) je po formální stránce zahájen tehdy, když je klient na úvodní konzultaci svým probačním úředníkem poučen o pravidlech výkonu tohoto alternativního trestu, a seznámen se všemi právy a povinnostmi, které takový trest obnáší. Podle TZ, §49, odst. 1, dohled znamená především pravidelný, osobní kontakt odsouzeného s probačním úředníkem. Zpočátku je tento kontakt intenzivnější, přibližně 1x měsíčně, doplňovaný i jinými formami komunikace (telefon, mail...), neboť v počátcích spolupráce s klientem je nutné zmapovat co nejpřesněji jeho aktuální životní situaci, tedy bydlení, zdroj příjmu, výši případných pohledávek; ověřuje se, jak plní soudem stanovené povinnosti a podobně. V dalších fázích dohledu se intenzita kontaktu odvíjí od vývoje případu. Údaje sdělované klientem má úředník povinnost verifikovat a má rovněž oprávnění navštívit ho v místě jeho bydliště. (TZ, §50d)

Při stanovování cílů spolupráce probační pracovník postupuje metodou SMART, tj. tyto cíle by měly být Specific/konkrétní, Measurable/měřitelné, Achievable/dosažitelné, Relevant/smysluplné, Time specific/časově ohraničené.

Při spolupráci s pachatelem v rámci dohledu klade probační úředník důraz především na povinnosti a omezení, vycházející z rozhodnutí soudu, a témata, související s potřebami klienta. Pracovník se tímto způsobem snaží detekovat možná rizika recidivy, a zároveň vede klienta k plnění povinností, vyplývajících ze zákona nebo stanovených příslušným soudním rozhodnutím. Tyto povinnosti a základní pravidla spolupráce jsou vtěleny do probačního plánu dohledu, který se průběžně vyhodnocuje a podle potřeby upravuje, viz obr. 1.

Obr. 1 – Analýza rizik a potřeb

zdroj: Metodický pokyn 2/2022, upraveno

Probační plán dohledu je v podstatě individualizovaný plán spolupráce, který se průběžně vyhodnocuje. Pro odsouzeného klienta představuje probační plán dohledu konkrétní, strukturovanou informaci, jakým způsobem bude spolupráce s probačním úředníkem probíhat, jak budou jednotlivé povinnosti a omezení, vyplývající ze zákona či uložené v příslušném soudním rozhodnutí, kontrolovány, na základě jakých kritérií a jakým způsobem bude probační úředník reagovat na jejich případné neplnění. Od prosté domluvy klientovi s opětovným poučením o možných následcích neplnění povinností, přes písemné výzvy k řádnému výkonu dohledu, až po vyrozumívání soudu o tom, že podmínky dohledu nejsou plněny – následně je klient ohrožen sankcí ze strany soudu, např. svoláním veřejného zasedání a projednání věci před soudcem, prodloužením zkušební doby, dodatečným uložením dalších povinností, až po nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody, ze kterého byl klient podmíněně propuštěn,

Je podstatné zmínit, že při spolupráci s klientem se probační pracovník primárně nesoustředí pouze na problémové, nefunkční či rizikové oblasti života klienta, ale také na jeho kladné a stránky a možné zdroje. Jejich nalezení a pojmenování může pachatele motivovat ke změně chování nebo postojů. (Metodika.PMS 2/2022)

Mertl (2020) pojmenovává zásadní problémy, se kterými se musí vyrovnat osoby po propuštění, takto: časoprostorový šok, ztrátu schopnosti autonomně se rozhodovat, ztrátu jistot zajišťovaných vězeňským režimem a problematické mezilidské interakce. Prizonizace má po propuštění velký vliv na chování a jednání u daných osob, které stále uplatňují naučený vězeňský typ chování, čímž dochází ke kolizi se společenskými normami a očekáváními. Tato kolize se projevuje u propuštěných osob dalekosáhle: jsou zvyklé a naučené na skutečnost, že jim někdo jiný strukturuje čas a prostor, tedy vytváří určité mantinely, v rámci nichž se mohou a mají pohybovat, což na druhou stranu zapříčiňuje zmatenost a úzkost rozhodovat se autonomně po propuštění. Zažívají úzkost, deprese a traumatizaci z mezilidských interakcí i interakcí s institucemi, nedokážou se vypořádat s emocemi, jelikož byly nuceny je ve vězení potlačovat. Potýkají se se zdravotními problémy a disponují velmi nízkým sebevědomím a malou sebedůvěrou v důsledku pocitu stigmatizace.

Někteří z klientů zažívají tedy během výkonu dohledu i poprvé, či opětovně po různé dlouhé době, že jsou vedeni k samostatnému strukturování času nebo plánování činností, nebo naopak že jsou oceňováni za dosažené pokroky a povzbuzováni k plnění cílů, které si sami stanovili.

Využívá se prvků poradenství, uplatňují se prvky kontroly i pomoci. Při ověřování klientem sdělovaných skutečností se pracovník může obrátit i na poškozené (nejčastěji u kontroly hrazení výživného či náhrady škody), i na další instituce (typicky orgán sociálně právní ochrany dětí, úřad práce, sociální kurátoři a podobně). O průběhu dohledu jsou podávány informace soudu, který dohled nad klientem stanovil, v jím určených intervalech. V případech zvláště závažného porušení dohledu, např. při dalším odsouzení klienta, jeho nespolupráci, když přestane být kontaktní, opakovaně pozitivních testech na přítomnost látek, jejichž užívání má klient zakázáno a podobně, je soud vyrozumíván bez zbytečného odkladu. S obsahem zpráv má klient možnost být seznámen.

V případě, že klient dokáže bez větších problémů dodržovat termíny schůzek, dokládat požadované informace a plnění stanovených povinností, lze interval konzultací upravit, což je pro řadu klientů významný motivační faktor. Díky novelizaci TZ, provedené zákonem č. 220/2021 Sb., je od ledna 2022 možné za splnění podmínek §48, odst. 6, zrušit uložené povinnosti i dohled:

„Jestliže pachatel, od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno, vede ve zkušební době řádný život a plněním svých povinností prokázal polepšení, může soud uložené přiměřené omezení, přiměřenou povinnost nebo výchovné opatření zrušit, pokud lze očekávat, že povede řádný život i bez nich, anebo může zrušit uložený dohled, pokud již není zapotřebí zvýšeně sledovat a kontrolovat jeho chování; toto rozhodnutí může soud učinit nejdříve po uplynutí šesti měsíců uložené zkušební doby.“

Návrh na zrušení dohledu může podat probační úředník, pokud dospěje k názoru, že jeho dalšího působení již není zapotřebí, nebo tento návrh může podat i klient sám, v takovém případě je však nutné, aby k němu probační úředník připojil své kladné stanovisko.

PMS v rámci své působnosti rovněž spolupracuje s nestátními neziskovými organizacemi, poskytujícími např. terapeutické i doléčovací programy pro klienty. Bez sítě těchto institucí a dobře fungující spolupráce by efektivita probace byla významně snížena.

1.3.2 Metodika PMS pro výkon parole

Vzhledem k tomu, že tato práce je věnována práci s lidmi po výkonu trestu odnětí svobody, nelze opomenout ani další významnou oblast činnosti PMS, a to je tzv. parole (z francouzštiny „je donn ma parole“ – dávám své slovo), tedy podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za podmínky, že pachatel slíbí, „dá slovo“, podrobit se po určitou dobu stanoveným podmínkám. (Štern, Ouředníčková & Doubravová, 2010)

V praxi to znamená, že odsouzený může požádat PMS o spolupráci při procesu podání žádosti o podmíněné propuštění. Probační úředník v případě navázání spolupráce s odsouzeným zpracovává soudu, který ve věci bude rozhodovat, komplexní zprávu o odsouzeném, popisující mj. jeho aktuální postoj ke spáchané trestné činnosti, možnosti bydlení a zaměstnání po případném propuštění, snaží se detekovat možná rizika a navrhopvat způsoby, jak je ošetřit – např. návrhem na případné uložení dohledu probačního úředníka po podmíněném propuštění, odpovídající povinnosti či omezení v rámci zkušební doby, jako např. podrobit se léčbě závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením dle TZ, a podobně. Při zpracovávání této zprávy vychází probační úředník jednak z osobních setkání s klientem ve věznici, dále z písemných materiálů (odsuzující rozsudky, opis rejstříku trestů, hodnocení z věznice atd.), a také z šetření v místě plánovaného bydliště klienta po případném propuštění, zjišťuje postoj poškozených ve věci, a podobně.

Odsouzený se o možnosti spolupráce s Probační službou dozvídá buď z letáků ve věznici, prostřednictvím tamější sociální pracovnice, od spoluvězňů, nebo má vlastní zkušenost s PMS z minulosti. Průběžně se ve věznicích konají osvětové přednášky, kde mají odsouzení možnost získat další informace o činnosti PMS. Pracovníci brněnského střediska PMS dojíždějí do dvou věznic, a to do Vazební věznice v Brně a do Věznice v Kuřimi.

Pokud odsouzený o spolupráci má zájem, ve věznici má možnost v rámci své přípravy na podmíněné propuštění požádat buď prostřednictvím sociální pracovnice ve věznici o spolupráci s probační službou, místně příslušnou podle místa věznice, nebo osloví PMS sám písemně. Po zaslání podnětu k zahájení spolupráce s PMS pracovník PMS následně navštíví odsouzeného ve věznici, zjistí jeho postoj a očekávání ve vztahu ke spolupráci, a projednají její možné podmínky. K ověřování informací, sdělovaných klientem, je kromě standardně shromažďovaného materiálu (rozsudky, opis rejstříku trestů, hodnocení z věznice atd.) možné využít spolupráci se střediskem PMS v místě bydliště odsouzeného, případně kam by se chtěl po propuštění vracet. Nedílnou součástí této práce je rovněž spolupráce s rodinnými příslušníky odsouzeného, poškozenými v jeho trestní věci, a dalšími subjekty. Jde především o poskytovatele různých terapeutických programů a doléčování.

Následně jsou tyto informace využity opět k analýze rizik recidivy a potřeb odsouzeného v souvislosti s jeho návratem na svobodu, ale i možné a riziko újmy jeho bezprostřednímu okolí či veřejnosti. Takto zjištěná rizika a potřeby odsouzeného (potřeba zajistit si a udržet legální zdroj příjmu, zdržet se návštěv heren, podrobit se léčbě závislosti atd.) následně vyústí v komplexní stanovisko probačního úředníka, zasílané soudu, který bude o podmíněném propuštění rozhodovat, pro účely jeho rozhodnutí. V závěru tohoto stanoviska pracovník vyjadřuje srozumitelný a jasný (ve smyslu doporučení či nedoporučení) postoj k možnosti podmíněného propuštění a své závěry odůvodňuje na základě výsledků analýzy rizik a potřeb pachatele i potřeb oběti. Na základě zjištěných a ověřených skutečností se vyjadřuje k riziku recidivy a riziku dalších možných selhání pachatele v době po propuštění z VTOS. V návaznosti na zjištěná rizika navrhuje konkrétní (a místně dostupná) opatření, která tato rizika snižují na akceptovatelnou míru, a to v podobě doporučení uložení konkrétních přiměřených povinností a omezení. Stanovisko však může být i nedoporučující, v průběhu spolupráce má možnost odsouzený i pracovník kdykoli ze spolupráce odstoupit.

K zajištění opatření ke zmírnění rizik pachatele a ošetření jeho potřeb je často nezbytná spolupráce s různými subjekty; například jde o externí poskytovatele různých programů a služeb zaměřených na řešení problémů osob opouštějících věznice a na řešení následků trestného činu. Jedná se zejména o neziskové organizace, které tímto způsobem doplňují činnost Služby, spolupodílejí se na výkonu alternativních trestů a poskytují služby v oblasti postpenitenciární péče.

V případě, že dojde k podmíněnému propuštění se stanovením dohledu probačního úředníka, postupuje se ve výkonu dohledu analogicky jako v případě podmíněného odsouzení s dohledem.

1.3.3 Metodika PMS pro práci se závislými osobami

Postup pro práci s klienty se závislostním chováním je upraven v dalším samostatném metodickém pokynu PMS - č. 12/2022. Je zde například uvedeno, že probační pracovník má tři základní úkoly při práci se závislými pachateli:

- 1) motivovat ke změně vzorce chování,
- 2) informovat o možných způsobech řešení jeho situace s využitím sítě služeb poskytujících pomoc závislým osobám,
- 3) kontrolovat dodržování uložených povinností a omezení ze strany soudu či státního zastupitelství.

Cílem není dosáhnoutí abstinence klienta, neboť to je úkol, který patří do rukou specialistům na závislosti; jde spíše o minimalizaci rizik recidivy ve smyslu páčání další trestné činnosti v souvislosti s užíváním návykových látek nebo návykovým chováním.

Proces desistence, tedy upuštění od páčání od další trestné činnosti, je u uživatelů návykových látek komplikujícím faktorem. Jak uvádí Krulichová et al. (2023, s. 57): „U osob se zkušenostmi s návykovými látkami je proces desistence zpravidla komplikovanější než u jiných pachatelů. Kromě problémů v oblasti zaměstnávání či dluhů, jimž čelí většina osob propuštěných z VTOS, je tato skupina navíc ohrožena návratem k užívání dané látky.“

Zmíněný metodický pokyn se důkladně věnuje rozdělení jednotlivých typů závislosti podle druhu zneužívané látky/nutkavého chování a jednotlivými fázemi závislostního chování, seznamuje pracovníky i s fázemi cyklu změny. Zmiňuje nutnost zachování bezpečnosti pracovníka jak při práci v kanceláři na středisku, tak zvláště v terénu, v místě přirozeného prostředí klienta. Jako základní princip pro nastavování spolupráce se závislými osobami uvádí:

Pracovník vychází především z rozhodnutí soudu/státního zástupce a z potřeb pachatele. Pracovník by měl v práci s problematickými uživateli alkoholu/OPL (omamné a psychotropní látky) vždy přistupovat individuálně... Nezbytnou dovedností pracovníka je umění navázat profesionální vztah s pachatelem založený na důvěře a respektu.

Důležitost navázání kvalitního vztahu pro navození pozitivní změny v životě odsouzeného a celkově efektivitu probace je opakovaně potvrzována výzkumy. (Tomášek et al., 2016, Krulichová et al., 2023)

Jak již bylo uvedeno v kapitole 1.2, Probační a mediační služba je oprávněna kontrolovat dodržování vymezených přiměřených omezení a povinností (§ 48 odst. 4 písm. b), d) nebo h) TZ). Při práci s dospělými klienty s látkovými závislostmi se jedná konkrétně o tuto povinnost: zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek dle § 48 odst. 4 písm. h) TZ. V praxi bývají přiměřené povinnosti či omezení formulovány různými způsoby (např. nadměrně neužívat OPL, zdržet se užívání návykových látek a podobně), ovšem i takto formulovaná omezení či povinnosti kontroluje probační pracovník pomocí testování.

Dle zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před účinky návykových látek, konkrétně §§ 2 a 20, je PMS také oprávněna provádět orientační testy, kdy orientačním vyšetřením se podle tohoto zákona rozumí dechová zkouška nebo vyšetření slin nebo stěru z kůže nebo sliznic, včetně jejich odběru, a vyšetření moči. Orientačnímu vyšetření je povinna se dle tohoto zákona, konkrétně §20, odst. 1g) „podrobit osoba, které bylo soudem nebo státním zástupcem uloženo... zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek“.

V současné době využívá PMS tyto způsoby testování: průběžně kalibrované alkotestery Dräger na přítomnost alkoholu v dechu, slinné testy na přítomnost OPL, a to jednak tříložkové (detekce metamfetaminu, amfetaminu, THC), a pětisložkové (metamfetamin, amfetamin, THC, opiáty, kokain), a také močové testy, které jsou schopny detekovat všechny výše uvedené látky, a navíc benzodiazepiny a ETG (etylglukuronid, metabolit metylalkoholu). Jsou proto dobře využitelné u klientů, kteří mají kromě zákazu užívání omamných a psychotropních látek stanoven i zákaz užívání alkoholu, ale na

konzultace se dostávají střízliví. Testování je prováděno namátkově, podle příslušné metodiky je ovšem minimální interval stanoven 1x za 6 měsíců, a to v rámci konzultací na středisku PMS nebo při práci v terénu. Klient má možnost toto testování odmítnout, pak je možnost rovnocenně jej nahradit externím testováním, které si klient sám zajistí a výsledek doručí svému probačnímu pracovníkovi. Toto testování je možné jednak u poskytovatele zdravotních služeb jako samoplátce, nebo u spolupracujících institucí, kam případně klient také dochází. Pokud by klient odmítl i tento způsob ověřování plnění stanovené povinnosti, je úkolem probačního pracovníka o neplnění podmínek informovat soud.

Cílem testování není jen kontrola plnění uložené povinnosti, ale v případě pozitivního výsledku je to i příležitost k otevření tématu dalších možností řešení nastalé situace, případně k rozhovoru o možnosti vhodné léčby. Negativní výsledek je zpravidla interpretován jako okolnost, svědčící o žádoucí, pozitivní změně chování.

1.4 Podané ruce, o.p.s.

Podané ruce, o.p.s., jsou nestátní neziskovou organizací, a jak uvádí ve své Výroční zprávě za rok 2022, její kořeny sahají ještě do doby minulého režimu, konkrétně do roku 1984, kdy tajná, neformální skupina lidí začala pomáhat drogově závislým. (Podané ruce, 2023)

V současné době poskytují své služby na území tří krajů, a to Jihomoravského, Olomouckého a Zlínského, a to téměř ve čtyřiceti centrech odborných služeb. Zaměřují se na pomoc lidem ohroženým závislostním chováním, ale i na lidi v tíživé situaci, poskytují služby prevence, léčby i poradenství včetně dluhového, a to pro klienty i jejich blízké. Pomoc nabízí dětem, mládeži i dospělým.

Těžištěm jejich práce je však stále přímá práce s osobami, potýkajícími se se závislostním chováním. Jedná se nejen o terénní práci, program harm reduction, kontaktní centra, terapeutickou komunitu a práci s blízkými závislých osob, ale rovněž doléčování.

Kromě pobytových doléčovacích služeb nabízí Podané ruce prostřednictvím probačního programu Kompas, který spadá pod Centrum poradenských služeb ve vězení a po výstupu (dále CPSVV) pomoc také osobám, které se vracejí z výkonu trestu odnětí svobody a mají uloženu povinnost podrobit se léčbě závislosti, která není ochranným léčením podle Trestního zákona, nebo mají v usnesení o podmíněném propuštění explicitně uvedeno, že se mají účastnit konkrétně tohoto programu.

1.4.1 Program Kompas

Počátky programu se datují do roku 2017, kdy byl na Ministerstvo spravedlnosti ČR podán projekt „KOMPAS – odborné sociální poradenství pro osoby po VTOS v Brně“. Tento projekt měl jako cílovou skupinu dospělé osoby ve věku 18–64 let podmíněně propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, které řeší problematiku závislosti a jsou motivovány ke změně. Tento rámec je funkční do dnešní doby, i když projekt jako takový byl ukončen k 31.12.2020.

Spolupráce s možnými budoucími klienty programu je navazována již během jejich výkonu trestu (fakticky se za vstup do programu považuje podepsání smlouvy po několika setkáních po výstupu klienta z VTOS). Pracovníci CPSVV předjednávají s odsouzenými tuto možnost, motivují je ke vstupu do tohoto programu formou pozitivních výsledků, které pro ně vstup do programu může mít, a co naopak hrozí, pokud se rozhodnou na svých vzorcích chování nic neměnit. Velkým motivačním prvkem je projevený zájem o odsouzeného jako o osobu, zájem o to, aby se mu dobře dařilo. Velmi podstatným momentem je, že v případě podmíněného propuštění je již navázaná spolupráce odsouzený – pracovník CPSVV, a poté je možné zajistit zahájení spolupráce bezprostředně po propuštění odsouzeného (klienta), a to ideálně do 48 hodin. (anotace programu ze stránek justice.cz)

V Programovém manuálu Probačního programu Kompas, ze kterého vycházím v následujícím textu, se uvádí, že probační program nabízí klientům dlouhodobou spolupráci, neboť se jedná o 50 hodin přímé práce s klientem, což reálně odpovídá asi 6–8 měsícům poměrně intenzivního kontaktu 1 – 2x týdně. Klientům je poskytováno individuální poradenství a terapie, a to nejen adiktologické, ale i sociální, základní právní poradenství, sociální a materiální pomoc, bezplatné využití telefonu a internetu, doprovod a asistence při jednání na úřadech. Je podporována vnitřní motivace klienta ke změně rizikového způsobu života, k abstinenci a zvládnutí rizikových situací, a je nabízena i možnost zapojení blízkých osob do procesu léčby.

Personálně je program Kompas, tedy povýstupní péče o podmíněně propuštěné klienty s uloženou povinností podrobit se léčbě závislosti, která není ochranným léčením, zajištěn přímo vedoucím služby CPSVV, a pracovníci v přímé práci s klienty. Oba mají vysokoškolské vzdělání humanitního směru.

Podle Programového manuálu Probačního programu Kompas je cílem programu podpora abstinence klientů, prevence relapsu i kriminality, dále zvýšení sebeuvědomování a rozvoj psychických kompetencí klientů, kteří se po výkonu trestu vrací do Brna či jeho nejbližšího okolí. Jinými slovy, úspěšná integrace podmíněně propuštěných zpět do společnosti a podpora dalšího života bez konfliktu se zákonem, což jsou cíle společné s cíli PMS.

Probační program Kompas úzce spolupracuje s brněnským střediskem PMS. Pracovníci obou institucí se pravidelně osobně setkávají, aby se vzájemně informovali o plánovaných postupech a možnostech spolupráce. Pracovníci PMS o možnosti uložit tento program informují soudce, kteří rozhodují o podmíněném propuštění z příslušných věznic. Na základě setkávání pracovníků PMS a CPSVV se ustálila praxe zasílání zpráv o zahájení spolupráce klienta v programu, a to často ještě dříve, než jsou pracovníci PMS soudem pověřeni k výkonu dohledu, a tedy než fakticky ví o tom, že takového klienta budou mít. Další zpráva je podávána přibližně v polovině programu a poté po jeho ukončení, ať již úspěšném, či nikoli. V kontaktu jsou také v situaci, kdy klient vypadne ze spolupráce, ať v jedné či druhé službě, potýká se s vážnými problémy, které mu brání v plnění povinností řádně pokračovat, a podobně. Využívána je praxe tzv. trojstranné schůzky, kdy na konzultaci

na PMS přichází klient s pracovníkem programu Kompas, a společně se domlouvají pravidla předávání informací – jejich obsah, jak s nimi bude dále nakládáno, co bude následovat v případě pozitivního testu ať již na PMS či v rámci absolvování programu atd. Z jednání je vyhotovován záznam, který následně všichni účastníci podepíší a každý obdrží jeden výtisk. V případě, že to je vzhledem k okolnostem případu vhodné, trojstranná schůzka se může uskutečnit i kdykoli v rámci probíhající spolupráce.

2. Metodologie výzkumu

Pro realizaci výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup, neboť cílem bylo získat informace od různých skupin účastníků výzkumu, jejichž vzorek nebyl zároveň příliš početný, a tak bylo vhodnější prozkoumat téma spíše do hloubky.

Hendl (2023) spatřuje hlavní výhody kvalitativního výzkumu například v získání podrobného popisu a vhledu při zkoumání jednotlivce, hledání příčinných souvislostí a možnosti zkoumat fenomén v přirozeném prostředí, naopak nevýhodou může být snadnější ovlivnění výsledků osobními preferencemi výzkumníka, obtížnost provádění predikcí či obtížné zobecnění pro populaci nebo jiné prostředí.

2.1 Cíl práce

Jedním z cílů práce bylo zjistit, zda a jak napomáhá úspěšné absolvování programu Kompas k adaptaci lidí podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody do běžného života. Pozornost byla zaměřena jednak na okolnosti vstupu do programu, očekávání, která jednotliví aktéři vkládají do procesu spolupráce a zda jsou tato očekávání naplňována, dále, co zúčastněné strany vnímají jako přínosné a kde naopak shledávají nedostatky, jinými slovy: záměrem bylo evaluovat proces, tedy způsob, jak je program realizován, a evaluovat i jeho výsledky: jak se absolvování promítlo do kvality života jeho absolventů. (Miovský, 2010)

Hlavní výzkumná otázka proto zněla: Jaké faktory jsou významné pro realizaci programu z pohledu jednotlivých účastníků (klient, pracovník Kompasu, probační úředník) a setrvání klienta v programu?

Díličí výzkumné otázky (DVO) byly formulovány takto: DVO 1: Jak probíhá proces zařazování klientů do programu? – V rozhovoru šlo o otázky typu: Jak jste se o programu dozvěděl/a? Jakým způsobem jsou klienti do programu vybíráni?

DVO 2: Jaké okolnosti vnímají účastníci jako podstatné (v pozitivním i negativním smyslu) pro vzájemnou spolupráci v rámci programu? – Tomu odpovídaly dotazy např. Jaká byla vstřícnost při sjednávání termínů – ať v Kompasu, nebo u PMS? Co je pro vás při spolupráci s klientem nejdůležitější?

DVO 3: Co klienti nebo pracovníci vnímají jako zásadní pro setrvání v programu? – Zjišťováno otázkami: Byly schůzky v rámci programu Kompas dobře místně či časově dostupné? Odpovídala náplň tomu, co jste potřeboval/a řešit? Jakým způsobem podle vás ovlivňuje účast v programu klientovu adaptaci po návratu z výkonu trestu odnětí svobody?

2.2 Sběr dat – výzkumné metody

Základním zdrojem dat byly polostrukturované rozhovory s jednotlivými participanty z řad probačních úředníků, klientů a pracovníků programu Kompas. Podle Švaříčka a Šed'ové (2014, str. 13): „Cílem hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu (kvalitativní přístup), zatímco účelem standardizovaného strukturovaného rozhovoru je položit všem respondentům několik identických otázek ve stejném pořadí (kvantitativní přístup)“.

Účastníci byli vybíráni metodou záměrného (účelového) výběru (Miovský 2010), tedy byli jednak ochotni se zapojit, a dále splňovali základní kritérium výběru – byli buď absolventy programu, nebo jeho poskytovateli, nebo zajišťovali kontrolu plnění této povinnosti. Absolventi programu Kompas byli ještě požádáni o nakreslení životní křivky a jako další zdroj dat byly využity i jejich probační spisy, poskytnuté jejich probátory.

2.2.1 Rozhovory s participanty

Při provádění rozhovorů je důležité, aby se participanti cítili komfortně a měli pocit bezpečí, protože se hovor často týká emočně citlivých záležitostí. Proto podle Hendla (2023) není možné klást otázky bez přípravy. Účastníkovi je třeba dát prostor, aby se uvolnil a vysvětlil své pocity. Aby se účastníci cítili komfortně, probíhaly rozhovory většinou v autorčině kanceláři, která není průchozí, a tak poskytuje dostatečné soukromí na vedení rozhovoru. Zvláště ve vztahu ke klientkám bylo nutné navodit méně formální atmosféru, než na jakou jsou z návštěv PMS zvyklé – neprocházely přes bezpečnostní kontrolu, byl jim nabídnut nápoj, a podobně. V jednom případě probíhal rozhovor online přes platformu Teams, z domova informantky, v jiném případě byla po domluvě navštívena informantka ve svém zaměstnání.

Hlavní metodou zdroje dat jsou zvoleny polostrukturované rozhovory. Podle Miovského (2010) jde o nejrozšířenější metodu sběru dat, při které jsou kladeny předem dané okruhy otázek, které je třeba probrat, ale zároveň je možné jejich pořadí různě měnit, doptávat se, ujišťovat se o správném pochopení a rozpracovávat téma do hloubky.

Jelikož informanti participují v programu Kompas ve třech různých rolích, bylo tomu třeba uzpůsobit i strukturu rozhovoru a formulace otázek, Švaříček (2014) tuto metodu označuje jako triangulaci zdrojů dat.

Rozhovory byly nejprve nahrány na záznamník v mobilním telefonu. Výhodou audiozáznamu je možnost soustředit se více na průběh rozhovoru a zachování autenticity. Tím, že téměř nebylo nutné dělat v průběhu rozhovoru poznámky, pouze se odškrtyvaly již položené otázky, bylo možné věnovat se obsahu sdělení a reagovat na něj, což udržovalo informanta v ochotě v rozhovoru pokračovat.

Dalším krokem byla transkripce takto získaných dat. Nahrané rozhovory autorka přepsala v textovém editoru MS Word a následně několikrát tyto záznamy pročetla, nejprve

i se zvukovým záznamem, aby snížila riziko redukce dat, protože část informací (tón hlasu, délka pomlky atd.) se přepisem ztrácí. (Miovský, 2006)

Takto získaná kvalitativní data dále analyzovala těmito metodami:

- Metoda zachycení vzorců („gestaltů“) – seskupení výroků v rámci každé výzkumné otázky a u každé skupiny respondentů (pracovníci oddělení dohledů PMS, pracovníci Kompasu a klientky). Takto související pasáže byly pro lepší orientaci v textu označovány barvami a pojmenovávány kategoriemi, vystihujícími ústřední motiv. Cílem bylo strukturovat hrubá data a identifikovat v datech opakující se vzorce, tj. podobnosti, vzájemné vztahy mezi jevy, opakující se okruhy témat v odpovědích. Podle Miovského (2006) je třeba hledat nejen údaje, které podporují takto tvořený „příběh“, ale je nutné pracovat i s možností jeho vyvrácení.
- Metoda kontrastu a srovnávání – tato metoda je užitečná v případě, že potřebujeme od sebe lépe odlišit různé kategorie a upozornit na rozdíly mezi nimi. (Miovský, 2006).
- Metoda prostého výčtu – je „...na hranici mezi kvalitativním a kvantitativním přístupem. Jejím prostřednictvím vyjadřujeme vlastnost určitého jevu, ...“ (Miovský, 2006, str. 222). Tato metoda se uplatnila zejména při studiu dokumentace klientek.

2.2.2 Metoda životní křivky

Absolventky programu Kompas po provedení rozhovoru dostaly ještě nabídku na nakreslení životní křivky, někdy také nazývané čáry života. Tato technika umožnila zpřehlednit informace, podané během rozhovoru.

Nebyla jim dána jasná instrukce, jak by ji měly vytvořit, dostaly pouze bílý papír formátu A4 a byly požádány, aby nakreslily čáru, která by zobrazovala jejich život v období po propuštění z výkonu trestu, a tedy začátek povinnosti absolvovat Kompas, až do dnešní doby. Bylo zdůrazněno, že pojetí je zcela na nich, a záleží na jejich pocitu, jak zásadní momenty tohoto životního období, ať pozitivní či negativní, ztvární. Byla jim tedy dána volnost ve vyjádření, jakou křivku, barvu zvolí, s tím, že jde o jejich osobní pocit a všechny způsoby provedení jsou v pořádku. Pokud se doptávaly, byla instrukce pouze přeformulována.

2.2.3 Studium dokumentů

Na základě souhlasu participantek – absolventek programu Kompas a stávajících klientek PMS Brno, autorka měla k dispozici jejich probační spisy. Jejich obsah standardně tvoří především meritorní rozhodnutí soudu, v daném případě tedy usnesení o podmíněném

propuštění, příslušná odsuzující rozhodnutí, opis rejstříku trestů a záznamy z jednotlivých konzultací s klientkami.

Předmětem zájmu byly jednak obecné charakteristiky – tedy například věk, vzdělání, rodinný stav, ale také počet záznamů v rejstříku trestů, charakter trestné činnosti, hodnocení věznice nebo případné předchozí léčby.

2.3 Sběr dat – výběr účastníků

Účastníci byli vybíráni metodou záměrného (účelového) výběru (Miovský 2010), tj. šlo o ty, kteří byli jednak ochotni se zapojit, a dále splňovali základní kritérium výběru – v různých rolích byli participanty programu Kompas.

Pracovníky PMS, tedy své kolegy, autorka oslovila osobně, neformálně v rámci v rámci běžných pracovních vztahů s ujištěním, že mohou účast odmítnout, aniž by se to jakkoli odrazilo na jejich postavení v rámci pracovního týmu (autorka vede oddělení probace dospělých na brněnském středisku PMS). Byli požádáni o spolupráci s tím, že mají možnost účast odmítnout, a nebude to pro ně mít jakýkoli dopad – tj. nebude to mít vliv na jejich pracovní hodnocení, míru zatížení novými případy, výši zvažovaných odměn a podobně. Žádání byli jednak o rozhovor s nimi samotnými, ale také o pomoc při vytipování jejich klientů, kteří jsou úspěšnými absolventy programu Kompas a měli by zájem zúčastnit se výzkumu poskytnutím své vlastní zkušenosti prostřednictvím rozhovoru.

Tito klienti byli poté osloveni telefonicky s nabídkou na rozhovor a sdílení svých pozitivních i negativních zkušeností s tím, že rovněž mají možnost účast odmítnout bez jakéhokoli případného dopadu na průběh jejich dohledu. Byli ujištěni o zachování mlčenlivosti – tj. že jejich probační úředník ani pracovník programu nebude o obsahu sdělovaných informací nijak vyrozumíván a jejich data budou důsledně anonymizována, aby nebylo možné odhalit jejich identitu.

S žádostí o účast ve výzkumu poskytnutím rozhovoru byli osloveni také pracovníci programu Kompas, opět s ujištěním o možnosti kdykoli spolupráci odmítnout.

Celý výzkumný soubor byl nakonec poměrně rovnoměrně zastoupen – po třech participantech ze skupiny pracovníků programu Kompas i probačních úředníků, a dvě informantky – absolventky programu, kdy původně domluvená třetí klientka opakovaně rušila sjednané termíny, a z původně plánovaného souboru proto byla vyřazena. Celkem tedy proběhly rozhovory s osmi lidmi. Většinou šlo o osobní setkání v kanceláři na PMS, jednou proběhl rozhovor online formou přes platformu Zoom a s jednou participantkou se autorka práce setkala na jejím pracovišti.

2.4 Etické otázky

Před zahájením výzkumu bylo vyžádáno stanovisko Etické komise pro posuzování studentských a závěrečných prací Kliniky adiktologie 1. LF a VFN v Praze. Souhlasné stanovisko bylo vydáno dne 19.12.2023 pod č.j.: ESKAD 064/2023.

Otázka etiky je ve výzkumu velice důležitá. Miovský (2010) připomíná, že výzkumník je držitelem určité moci nad účastníky výzkumu. Kutnohorská (2009) zdůrazňuje, že „Výzkum, který pracuje s lidmi, musí respektovat etické principy úcty k jednotlivci, prospěšnosti, spravedlnosti a zachování důstojnosti člověka.“ (s. 98)

Toto paradigma je třeba mít na mysli zvláště v případech zkoumání společensky citlivých otázek, či tam, kdy by informace poskytované účastníkem výzkumu pro něho mohly znamenat nějakou újmu. K minimalizaci tohoto rizika Hendl (2023) uvádí důležité zásady: je třeba získat poučený, tedy informovaný souhlas, účastníci také musí být poučeni o tom, že svou účast ve výzkumu mohou kdykoli odmítnout, a rovněž jim musí být zaručena anonymita, což neznamená jen zatajení jeho jména, ale i údajů, které by ho mohly identifikovat.

Probačním úředníkům i absolventům probačního programu byla nabízena možnost účastnit se rozhovorů pro účely bakalářské práce s ujštěním, že odmítnutí pro ně neponese žádné negativní dopady. Rovněž pracovníky Kompasu jsem požádala o poskytnutí rozhovoru s tím, že jejich participace je dobrovolná.

Autorka práce si je vědoma, že ve vztahu k probačním pracovníkům a klientům PMS – absolventům Kompasu se teoreticky nacházela v možném střetu zájmů, neboť klienti mohli mít jednak obavu se zapojit kvůli možnému dopadu na průběh jejich dohledu, nebo naopak mohli chtít projevit snahu „zalíbit se“ a říkat to, co si myslí, že je očekáváno, což by přinášelo riziko nízké validity dat. Tato rizika byla snížena tím, že z výzkumu byli vyřazeni autorčini klienti a ti, s nimiž hovořila, byli pravdivě informováni o výzkumném záměru. Tyto informace dostali i v písemné podobě. Svůj dobrovolný vstup do výzkumu, tedy i souhlas s nahráváním interview a studiem dokumentů – tedy svého probačního spisu – stvrdili podpisem informovaného souhlasu. Byli rovněž ujštěni, že jejich data budou anonymizována, takže nebude možné zjistit jejich totožnost, v bakalářské práci jim budou přiděleny pouze kódy, a informace, které od nich budou získány, budou následně využity pouze pro účely bakalářské práce a v žádném případě nebudou poskytovány jejich kmenovým probačním pracovníkům ani pracovníkům programu Kompas.

Rizikem pro pracovníky PMS mohlo být, že jsou ve pracovním vztahu k autorce její podřízení, a mohli se obávat možných negativních dopadů, pokud by nechtěli spolupracovat a účastnit se. Byli tedy rovněž ujštěni o důsledné anonymizaci dat, a zvláště o tom, že rozhodnutí o poskytnutí rozhovoru pro účely bakalářské práce nemá žádný vliv na jejich pracovní hodnocení či míru zatížení případovou prací.

Všichni účastníci byli také informováni o tom, že zaznamenané rozhovory budou smazány po jejich přepisu a takto získaný písemný materiál bude zničen po zpracování bakalářské práce.

Odměna účastníkům nebyla poskytnuta.

3. Analýza získaných dat

Každá z metod přinesla jiný typ informací, které dohromady dávají plastičtější obraz celého procesu zajištění programu Kompas a jeho výsledků. Respondenti jsou označeni kódy, přičemž písmeno udává, do jaké skupiny respondent patří (D – dohledáři, tedy pracovníci oddělení dohledů PMS, K – absolventky Kompasu, P – pracovníci programu Kompas), a číslo udává, o kolikátý rozhovor celkově šlo v pořadí. Další zpracovávání dat a citace v rámci této kapitoly již proběhlo pouze pod těmito kódy.

3.1 Rozhovory s participanty

V této části jsou představeny výpovědi respondentů seřazené podle jednotlivých dílčích výzkumných otázek a okruhu respondentů. do kategorií na základě technik popsaných v předchozí kapitole.

3.1.1 Zařazení do programu

Dílčí výzkumné otázky (DVO) jsem formulovala takto: DVO 1: Jak probíhá proces zařazování klientů do programu? – V rozhovoru šlo o otázky typu: Jak jste se o programu dozvěděl/a? Jakým způsobem jsou klienti do programu vybíráni?

Pracovníci oddělení dohledů mají pouze omezenou možnost ovlivnit zařazení klienta do programu. Během spolupráce ve věznici v rámci parole mohou s klientem probrat možnost absolvování po případném podmíněném propuštění a následně toto opatření soudu ve zprávě o spolupráci navrhnout, nebo poté, co během spolupráce s klientem detekují problém s jeho závislostním chováním, mohou soudu zaslat návrh na douložení této povinnosti. V těchto případech zmiňují jako základní předpoklad klientovu otevřenost k řešení situace a jeho motivovanost pro změnu, která může být podporována i ze strany pracovníků Kompasu, kde také spolupráce začíná po propuštění dříve. Většinou se však pracovníci o uložení této povinnosti dozvídají až z příslušného soudního rozhodnutí při zakládání nového spisu.

- D1: „*Já se jich na těch našich úvodních konzultacích těch lidí ptám, jestli ví o tom, že mají uloženou Kompas, jestli už zahájili tu spolupráci, případně jestli ví, na koho se mají obrátit. Myslím jednou nebo možná dvakrát se mi stalo, že ten člověk vůbec ani nevěděl, že ten Kompas má uloženou. Ale jak říkám, vesměs ty lidi už o tom ví. Jsou tam nějakým způsobem zaháčkovaní a ta spolupráce tam obecně začíná dřív než u nás. Troufnu si říct, že v 90, v 95 procentech.*“
- D3: „*Když k nám přichází na úvodní vlastní konzultaci v rámci dohledu, tak klient, který dobře funguje, je namotivovaný. Tak už je zaběhnutý v rámci toho programu Kompas...*“

Pracovníci programu vytipovávají možné budoucí účastníky programu již během přípravné fáze ve věznici, kam dojíždí, nebo korespondenční formou. Základním předpokladem je bydliště v Brně či ve sjízdné vzdálenosti, úsilí o podmíněné propuštění a

alespoň základní náhled na souvislost mezi jejich závislostním chováním a problémy, do kterých se proto dostali. Klientům se poskytují informace nejen o možných výhodách programu, ale nezastírají se ani možné těžkosti – především jsou upozorňováni na dlouhodobost takového závazku a možná úskalí, pokud by se jim v programu nedařilo. Proto jsou nabízeny i jiné možnosti, jak užívání návykových látek po propuštění řešit. S odsouzenými se také zpracovává plán pro první dny po propuštění, včetně prevence předávkování. Výstupem spolupráce s odsouzenými ve výkonu trestu může být zpráva soudu, který bude řešit žádost o podmíněné propuštění, jako jeden z podkladů pro jeho rozhodování. Uložení probačního programu je v těchto zprávách dáváno na zvážení jako možnost, jak podpořit vnitřní motivaci klienta ke změně rovněž významnou motivací vnější. Oficiálním vstupem do programu je podepsání smlouvy o spolupráci, a to je asi po 3–5 konzultacích na svobodě, kdy je zjevné, že klientova motivace ke spolupráci je konstantní.

- P2: „...ono v tom vězení to zní dobře, jednou týdně někam na hodinku přijít, ale vlastně vždycky je konfrontujeme s tím, že pak na svobodě to tak jednoduše nevypadá.“
- P7: „...lidi, který jsou v nějaký fázi rozhodnutí po tom propuštění z výkonu trestu – nechci se k užívání návykových látek vracet, chci výrazným způsobem změnit svůj životní styl, svůj životní příběh, a k tý změně chci využít nějakou odbornou pomoc.“
- P8: „Ten program je těžký, je dlouhý, takže jsme se tam hodně zaměřovali na to, jestli je klient nejen motivovaný, jestli třeba dochází včas, jestli dodržuje ty termíny, jestli je s ním v pohodě domluva...“

Klientky byly o možnosti spolupracovat v případě podmíněného propuštění s Podanýma rukama informovány již během výkonu trestu. Měly k dispozici letáčky na nástěnce, informace se k nim dostávaly i od ostatních odsouzených, a mohly navázat i osobní spolupráci s pracovníci CPSVV během jejich návštěv věznice. Klienti zvažují vstup do programu z různých důvodů. Jedna z klientek o program projevila zájem už ve věznici, ovšem jen za podmínky, že jí nebude navrhována pobytová léčba po propuštění. Jako motivaci pro vstup uvedla, že to pro ni ve věznici byla vítaná další aktivita, po propuštění chtěla pomoci udržet abstinenci a porozumět svému závislostnímu chování, podmínky spolupráce s CPSVV během výkonu trestu jí připadaly „úplně směšné“, jednalo se například o napsání životopisu nebo zpracovávání různých úkolů do příští schůzky. Druhá z klientek se do programu dostala díky soudně uložené povinnosti po propuštění, její motivace byla nejdříve vnější, postupně se jí však podařilo zvnitřnit.

- K5: „A hlavně jako za vězněma chodili z Podaných ruk, tak jsem se ptala, co to je, tak jsem si říkala, že by to pro mě mohlo bejt dobrý... Tak já jsem chtěla vlastně, aby jako vůbec zjistili, proč jsem začala užívat ty léky.“
- K6: „Pro mě to bylo fakt jako něco, co jsem si měla odškrtnout a zvládnout prostě, abych se nevrátila zpátky. Byla to taková jako trošku přítěž, koule na noze.“

3.1.2 Spolupráce mezi jednotlivými subjekty

DVO 2: Jaké okolnosti vnímají účastníci jako podstatné (v pozitivním i negativním smyslu) pro vzájemnou spolupráci v rámci programu? – Tomu odpovídaly dotazy např. Jaká byla vstřícnost při sjednávání termínů – ať v Kompasů, nebo u PMS? Co je pro vás při spolupráci s klientem nejdůležitější?

Pracovníci oddělení dohledů mají v celém procesu více formální, kontrolní funkci, i proto vnímají výpadky ze spolupráce citlivěji. Zpravidla si poté ověřují, zda je problematické i docházení do programu, a pracovníci obou služeb řeší společně další postup. Velmi se osvědčuje uspořádání trojstranné schůzky za účasti klienta a pracovníků obou institucí z kraje spolupráce k vyjasnění okruhu sdílených informací mezi institucemi a klientem, včetně výsledků testů. Někteří pracovníci uváděli, že po dobu docházky klienta do programu testování nechávají na Kompasů. Pokud se objeví problém, může se trojstranné setkání zopakovat za účelem společného projednání nastalé situace a připomenutí pravidel, která jsou pro úspěšné absolvování uloženého trestu a povinností zásadní. Opět se takto posiluje odpovědnost klienta za další průběh a transparentnost celého procesu. Spokojenost s touto praxí vyslovovali respondenti opakovaně, v různých kontextech. Dohledáři vnímají Kompas jako místo, kde je s klienty navázána spolupráce rychleji po propuštění a následně je jim tam věnováno i více času, takže spolupráce je intenzivnější, a proto na různá klopýtnutí mohou pracovníci programu rychleji reagovat.

- D1: „Co je nejdůležitější... Asi aby ty informace (klient) prostě dostával pořádk stejny, jo, jak od nás, tak od toho Kompasů.“
- D3 – „Klient, kterej dochází někam častěji, tak si myslím, že k tomu ta motivace tam u něho je větší, než když z té spolupráce na nějakou dobu vypadne a co mám zkušenosti, tak třeba stačí i jenom vánoční svátky... dost často začnou ti klienti relapsovát. A vlastně i sami, ti klienti to někdy tady říkají, že ta pauza tam vlastně neměla být.“
- D4: „Co se týká jako obsahu celého toho programu, tak si myslím, že tam i ta komunikace s probační službou i směrem ke klientovi, že tamta transparentnost tam prostě je... Myslím, že je to nastavený dobře. Pro mě je to jasně a výstižně, prostě ohraničená spolupráce, která má jasný pravidla, přitom se tam zohledňuje ta individualita toho člověka, toho klienta, takže jako si myslím, že za mě dobrý.“

Pracovníci programu vnímají jako velmi podstatné, aby je klient kontaktoval co nejdříve od podmíněného propuštění. Pokud klient potřebuje podporu, jsou schopni ji poskytnout v řádu hodin, maximálně dnů; intenzita kontaktu vychází tedy nejen z nastavení programu a jeho časové dotace, ale odvíjí se podle potřeb klienta a kapacity pracovníka. Aktivita by však měla vycházet ze strany klienta. Protože se jedná o abstinenci program, průběžně jsou klienti testováni a v případě pozitivního testu je vyrozumívána PMS. Obsahová náplň jednotlivých sezení je individualizována podle potřeb klienta, vždy se ale mapuje sociální situace klienta, pracuje se s prevencí relapsu, probíhá edukace k porozumění dopadů závislosti. Je umožněn přístup k internetu, telefonu, podle potřeby se poskytuje

materiální pomoc. Upřímnost, otevřenost, motivace ke spolupráci a pravdivost byly zmiňovány jako zásadní momenty ve spolupráci pracovník – klient. Ve spolupráci s PMS pracovníci hovořili o lidském přístupu, a v porovnání s dřívějšími lety také lepším pochopení dynamiky závislostního chování, kdy relaps již neznamena selhání.

- P2: *„Pro mě ta otevřenost, aby prostě fakt mluvili o tom, jak to je. Mně přijde, že ten Kompas je tak strašně dlouhý, těch 50 hodin, to je rok, že tady to nejde obelhat. Prostě vždycky, když tady někdo chvíli vymýšlí nějaké taktiky, jak ten program obejít, tak to vždycky to tady vyjde najevo, takže mě přijde hrozně důležitý tady si nelhat, nevymýšlet. Já taky s těma klientama se snažím vlastně mluvit vždycky na rovinu, a mně přijde důležitý držet to pole prostě tý pravdivosti.“*
- P7 – *„Jo, opravdu v tom vnímám nějakou hodnotu a sílu, ... protože někdy, jak o těch o těch věcech klienti mluví na probační službě nebo jak o nich mluví u nás, tak je to odlišné, a to trojstranné setkání umožňuje tomuhle předejít a vlastně dostat se na nějakou rovinu, kdy všichni jsme seznámeni s tou situací a umíme tam najít nějakou míru jako pravdivostí a reálnosti.“*
- P8 – *„Za mě jako ta spolupráce vlastně i s probačním režimem velmi překvapila, jakože bylo to pozitivní, hodně... Mám pozitivní zkušenosti a vlastně pracovníci přistupovali velmi, hm... lidsky jak ke klientům, tak jako v rámci samozřejmě hranic a mezí.“*

Klientky – obě hovořily o důležitém pocitu důvěry ze strany pracovníků obou institucí, důležitost navázání osobních vazeb, a i proto jim vadily personální změny. Vzájemné informování, které se potom promítalo i do zprávy soudu o tom, jak probíhá dohled, viděly jako výhodu – šlo o verifikaci jejich nápravy ze dvou zdrojů, „plusové body pro soud“. Klientky cítily zprvu vůči probačním úředníkům jistou ostražitost, a velmi citlivě vnímaly, jak naopak úředníci přistupovali k nim. Pozitivně vnímaly jasné nastavení pravidel a důslednost a vytrvalost při vymáhání toho, aby byla plněna. Rozlišovaly zaměření konzultací, jejich četnost a celkově spolupráci v obou institucích, kdy u Kompasu vnímají zaměření více na závislost, kdežto témata, probíraná na PMS, byla spíše obecnější, širší, s větším důrazem na trestněprávní rovinu.

- K5: *„Ty první dvě schůzky byly takový jako... rozpačitý s paní (jméno probační úřednice), a teď už dobrý. Teď se domlouváme. Jako cítila jsem, že mě nemusí moc jako jo, dokud mě nepoznala.“*
- K6: *„Když jsem něco provedla na tom Kompasů ... a pak se to začalo řešit, navrhla se společná schůzka, kde jsme si promluvili o tom, co a jak bude. To mi přišlo úplně supr a už mi to pak přišlo jako takovej obrovskej vykřičník, že teď anebo nikdy.“*

3.1.3 Podmínky pro setrvání v programu

DVO 3: Co klienti nebo pracovníci vnímají jako zásadní pro setrvání v programu? – Zjišťováno otázkami: Byly schůzky v rámci programu Kompas dobře místně, časově

dostupné? Odpovídala náplň tomu, co jste potřeboval/a řešit? Jakým způsobem podle vás ovlivňuje účast v programu klientovu adaptaci po návratu z výkonu trestu odnětí svobody?

Pracovníci oddělení dohledů jako důležité momenty pro udržení klienta v programu zmiňovali intenzivnější spolupráci klientů s pracovníky Kompasu v porovnání s intenzitou na PMS, která je dána vysokým případovým zatížením, a tedy i možnost rychleji reagovat na problémy. Častější kontakt s klienty vidí jako zásadní pro udržování motivace klienta ke změnám, což společně s cílenou podporou ze strany programu – psychickou, materiální..., pomáhá klientům dosahovat, a především udržet žádoucí změny. Podstatné je i osvojení si copingových strategií, jak zvládat náročné situace, a schopnost navázat dobře fungující profesionální vztah, založený na důvěře. Přesto převažuje jistá opatrnost či realismus, že ani absolvování takto intenzivního programu není všespásné; což je nepochybně dáno i tím, že s klienty dále pracují často i několik let po skončení programu a mají zkušenost s případnými pozdějšími recidivami.

- D1: *„V tom, jak to tady máme, prostě nával těch lidí a těch všech spisů je prostě tak velkej, že stejně, i kdybych chtěl ten prostor jako, tak mu ho nemůžu dát ze dne na den.“*
- D3: *„Mnohdy se nám ti klienti vrací vlastně do stejného prostředí, kde ten problém s tou závislostí vznikál, a ta podpora je tam nesmírně důležitá.“*
- D4: *„Spolupráce, byť je intenzivní, trvá nějakou dobu, tak není úplně všespásná, ten člověk se naučí nějak fungovat, ale potom ty okolnosti ho můžou samozřejmě dostat zase někam zpátky.“*

Pracovníci programu vyzdvihovali jednak důležitost motivace k udržení abstinence, ale i schopnosti udržet si méně rizikový životní styl. Během přípravy klienta na vstup do programu, a i poté průběžně se mapují jeho potřeby a zjišťuje se, která forma pomoci je pro něho v danou chvíli, v dané situaci adekvátní. Kromě sociální a adiktologické práce s klientem je reflektována rovněž důležitost zacílené materiální pomoci podle potřeb klientů, tedy využívání prvků incentivní terapie, a otázka bezpečného trávení volného času klientů (socioterapie). V rámci programu jsou nabízeny i testy na hepatitidu C. Měřítkem úspěchu předpokladu pro úspěšné dokončení programu podle pracovníků je, aby sám klient vnímal zlepšení v oblastech, které si pro sebe vytyčil jako zásadní, a umět ocenit i drobné pokroky bez nároku na dosažení ideálu.

- P2: *„...mi přijde hrozně užitečné v tom programu, že jsme schopni reagovat prakticky skoro hned, když se klient ozve, fakt jako častokrát v rámci jednoho dne.“*
- P7: *„...vlastně takovej ten nárok, jako aby vlastně z tohohle člověka po tom vězení byl takovej ten ukázkovej člověk, jako kterej pracuje na hlavní pracovní poměr, a vždycky přijde, jak má, nebo nebere, tak si říkám, že ty nároky nejsou jakoby oprávněný.“*

- P8: *„Všechno se vztahuje k tomu, jestli klient spolupracuje a jestli to vede k nějakému tomu cíli...Všechno by to mělo vést klienta k motivaci pro tu změnu něco udělat.“*

Klientky zpočátku braly dohled i program pouze jako povinnost, něco, čím je zkrátka nutné projít, ale ve výsledku obě tuto zkušenost oceňují, neboť získaly novou životní perspektivu. Pro setrvání v programu bylo pro obě zásadní, zda cítily ve svém úsilí o změnu adekvátní podporu ve svém okolí, ve vztazích se svými blízkými, nebo tomu bylo spíše naopak, a podstatná pro ně byla i míra důvěry a porozumění ze strany pracovníků Kompasů a zvláště PMS. Jasně formulovaná pravidla a podmínky spolupráce i transparentnost při předávání informací mezi Kompasem a PMS jim dávaly hranice a s tím související pocit jistoty. Pro respondentky bylo důležité udržet se v programu i kvůli možnosti využívat doprovody na úřady, materiální pomoc, a poznávání nových způsobů bezpečného trávení volného času.

- K: *„Určitě ta motivace, třeba i jako chodit pravidelně aji se omlouvat. Protože tam fakt je ta jóga, třeba že vás můžou odměnit, keramika. Různý poukázky vám třeba můžou dát, třeba do Billy...“*
- K6: *„Ono, když jste na dně, tak se vám to myšlení jak kdyby stáhne, a jste jenom prostě dole a vůbec vás nenapadne, že máte jiný možnosti. Nebo já jsem to tak v životě měla hodněkrát a stejně jsem se vždycky nechala jakoby nachytat, jo, že, že prostě jsem se nad tím ani nějak jako nezamyslela, že mám nějaký možnosti, že mám něco na výběr, že něco můžu změnit.“*

3.1.4 Nápady na zlepšení

Jedna z klientek řešila dilema, nakolik je v rámci dohledu možné upřímně hovořit o své situaci – pokračujícím užívání návykových látek, aniž by ji to ohrožovalo. Je zde v protikladu potřeba být upřímná, pravdivě sdělovat, s čím se potýkám a co má zásadní vliv na moje fungování na svobodě, a pocit ohrožení, který z toho plyne. Respondentka to popisovala jako velice obtížné období, které jí bránilo profitovat plně ze spolupráce s oběma institucemi. Ocenila by proto, kdyby probační úředníci měli větší povědomí o relapsu a závislostním chování celkově, a v této souvislosti rovněž velice konkrétně a důrazně doporučovala zrakovou kontrolu při provádění močových testů.

Druhá klientka postrádala terapeuta, který by byl dostupný v rámci téže služby (CPSVV). Cítila, že i po skončení programu potřebuje řešit interpersonální problémy, které pro ni jsou potencionálně rizikové, a zároveň měla problém s navázáním vztahu na jiném, dalším pracovišti.

Obě klientky by ocenily možnost docházet do programu i v pozdně odpoledních/podvečerních hodinách, což by jim umožnilo lépe skloubit program s prací. Vůči PMS podobné výhrady nezazněly, pravděpodobně vzhledem k mnohem nižší intenzitě kontaktů s PMS – nikoli 1x týdně, ale 1x měsíčně.

Pracovníci Kompasu hodnotí program po obsahové stránce jako funkční, ale přesto se zamýšleli nad možnostmi pozměnit jeho celkovou koncepci programu tak, aby byla zachována flexibilita ze strany pracovníků, a zároveň se zvýšila retence klientů v programu, jelikož se zdá, že nyní úspěšně dokončí program méně lidí. Zvažují proto snížení kapacity programu, což jim dává smysl i z hlediska ekonomického. Jako zásadní podmínku pro udržení pozitivních změn po výstupu z vězení vidí dostupnost bezpečného bydlení, což je bohužel s ohledem na obecnou nedostupnost bydlení spíše postesk; v dohledném časovém horizontu bez reálného řešení. Pracovníci programu se obsáhle vyjadřovali i k tomu, jak se společenské změny promítají do úspěšnosti frekventantů programu – covid, následně válka na Ukrajině a zhoršená ekonomická situace podle nich ovlivňují celkový průběh adaptace klientů po výstupu z výkonu trestu, a je třeba na to reagovat.

Pracovníci PMS nemají výhrady k dosavadnímu fungování Kompasu, uvítali by však rozšíření jeho kapacity.

3.2 Metoda životní křivky

Jak uvádí Miovský (2006), autor křivky je základním zdrojem interpretace, bez jeho přispění lze s křivkou pracovat jen obtížně a výsledek nedosáhne potřebné validity. Během tvorby křivky měly respondentky snahu vysvětlovat svoje pojetí, což vyústilo v narativní rozhovory, které však nejsou v této práci využity. Je to proto, že se zde objevovala další velmi osobní témata, přesahující zaměření této práce.

Z důvodu malého vzorku nelze z křivek vyvozovat větší závěry, jedná se spíše o jakousi nadstavbu práce, ilustrativní doplnění informací, získaných z rozhovorů.

I přes výše uvedená omezení tato metoda umožnila cennou zpětnou reflexi poměrně náročného časového období v životě respondentek. Je zjevné, že bylo dosaženo posunu ve všech oblastech, které participantky hodnotily pro sebe jako zásadní – jedná se zejména o zvládání závislostního chování, zlepšení vztahů a celkové stabilizace jejich životní situace.

3.3 Studium dokumentů

Prostudováním probačních spisů bylo zjištěno, že u obou respondentek šlo o podmíněně propuštění z prvního výkonu trestu odnětí svobody poté, co jim byly přeměněny předchozí alternativní tresty. Obě měly z věznice výborné hodnocení, byly popisovány jako aktivní, spolehlivé, s náhledem na spáchanou trestnou činnost, přijímající odpovědnost, zapojující se do aktivit v rámci věznice a se zachovalými sociálními vazbami.

P5: narozena 1993, rozvedená, bezdětná, vyšší odborné vzdělání. Podmíněně propuštěna se stanovením zkušební doby v trvání 5 let za současného uložení dohledu probačního úředníka a se stanovenou povinností podrobit se léčbě závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením dle trestního zákoníku. V rejstříku trestů 5 záznamů, ve výkonu trestu odnětí svobody byla poprvé, výkon celkem tří trestů. Odsouzena pro §284/2, 4 (přechovávání omamné látky a jedu ve značném rozsahu), uzavřela dohodu o vině

a trestu, dostala peněžité trest, dále §284/2, 4 - §21/1 (přechovávání omamné látky a jedy ve značném rozsahu), kdy byla odsouzena k trestu odnětí svobody ve výměře 25 měsíců, který jí byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 60 měsíců, a naposledy pro §206/1, §337/1c (zpronevěru a maření výkonu úředního rozhodnutí – porušení trestu zákazu pobytu), kdy rovněž bylo rozhodnuto o trestu odnětí svobody ve výměře 10 měsíců, podmíněně odloženého se zkušební dobou v trvání 3 let, kdy tato zkušební doba byla prodloužena o další dva roky; nakonec však došlo k přeměně všech těchto trestů na trest nepodmíněný. Závislostní chování a léčebné intervence – závislost na benzodiazepinech, brala až 80 tablet denně, v roce 2015 absolvovala pobytovou tříměsíční léčbu a poté abstinovala rok, v roce 2017 docházela na ambulantní léčbu, ale nebyla spokojená, v roce 2019 byla 14 dní na detoxu, což sama hodnotí jako nedostatečné. Ve věznici absolvovala speciálně výchovnou aktivitu Terapeutická skupina pro prevenci relapsu. Nyní si chce zvýšit kvalifikaci dalším studiem a pokračovat v psychoterapii, protože cítí, že má ještě nějaká nezpracovaná témata.

P6: narozena 1993, svobodná, matkou jednoho dítěte, které má v péči, středoškolské vzdělání. Podmíněně propuštěna se stanovením zkušební doby v trvání 4 let za současného uložení dohledu probačního úředníka a se stanovenou povinností podrobit se léčbě závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením dle trestního zákoníku. V rejstříku trestů 3 záznamy, ve VTOS byla poprvé, výkon celkem 3 trestů. Odsouzena nejprve pro §231/1, 206/1, tedy opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat a zpronevěru, byl jí uložen trest odnětí svobody v trvání 6 měsíců s podmíněným odkladem s trváním zkušební doby 18 měsíců, dále 283/1, 2b, dále 283/1, tedy nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými látkami a jedy, a poslední trest byl uložen pro § 283/1, 2, kdy byla opět odsouzena pro nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými látkami a jedy, tentokrát nepodmíněně v délce trvání trestu 2 roky, následně jí byly přeměněny na nepodmíněné i předchozí dva tresty. Závislostní chování a léčebné intervence – závislost na pervitinu, škodlivé užívání THC, po výkonu trestu uváděla vyšší spotřebu alkoholu. Nikdy se neléčila, pouze během výkonu trestu absolvovala speciálně výchovnou aktivitu Prevence relapsu, první kontakt s adiktologickou péčí až po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – program Kompas. Aktuálně se chce věnovat své rodině; přítel, se kterým má dceru, ji požádal o ruku.

4. Výsledky

Hlavní výzkumná otázka zněla: Jaké faktory jsou významné pro realizaci programu z pohledu jednotlivých účastníků (klient, pracovník Kompasu, probační úředník) a setrvání klienta v programu? Abych na ni mohla odpovědět, rozčlenila jsem ji na dílčí výzkumné otázky, které jsem v rozhovorech s respondenty dále rozvíjela.

DVO 1: Jak probíhá proces zařazování klientů do programu?

Tuto fázi popisovali respondenti jednotlivých skupin podle své role. Zásadní však je, že všichni tomuto procesu rozuměli, byly jim jasné podmínky pro vstup. Jsou tři možnosti: Klient má rozhodnutím soudu uloženou povinnost podrobit se programu Kompas, nebo přichází s tím, že dostal uloženou povinnost podrobit se léčbě závislosti nebo absolvovat program zaměřený na zvládnutí závislostního chování, a tuto povinnost potřebuje někde splnit. A třetí možností je i vstup do programu do jednoho roku od podmíněného propuštění, kdy během probačního dohledu se objeví téma škodlivého užívání návykových látek v kontextu páčání trestné činnosti. Pokud to probační úředník shledá jako účelné, a ideálně je i klient motivovaný tento problém řešit, lze soudu dodatečně uložit program navrhnout. Nutnými obecnými předpoklady v této fázi je otevřenost klienta k řešení své situace a motivovanost pro změnu. Ukazuje se proto jako vhodné klienty na možnost zařazení do programu připravovat již během setkávání ve věznici.

DVO 2: Jaké okolnosti vnímají účastníci jako zásadní pro dobrou spolupráci mezi jednotlivými aktéry v rámci programu?

Respondenti zmiňovali především srozumitelně formulované okruhy spolupráce jak s PMS, tak s Kompasem, ohraničenou časovou strukturu a srozumitelně formulované postupy zahrnující i transparentní předávání informací včetně kontroly dodržování abstinence. Všichni respondenti vyzdvihovali přínosy trojstranných schůzek. Opakovaně zaznívala pozitivní slova o vstřícnosti, lidskosti, důležitosti osobního přístupu, neboť základním nástrojem pro práci s klienty je rozhovor, a je zcela zásadní, v jaké atmosféře se odehrává, s jakým očekáváním k němu strany přistupují, jak na sebe jsou jeho aktéři schopni reagovat. Tím se buduje a košatí pracovní vztah a vzájemná důvěra.

DVO 3: Co klienti a pracovníci vnímají jako zásadní pro setrvání v programu?

Jako určující moment se ukázala nutnost udržení motivace abstinovat a změnit rizikový životní styl. K tomu napomáhají jasná pravidla, týkající se spolupráce a nabídky řešení vzniklých problémů, možnost rychle reagovat na potřeby klientů, a pochopení ze strany pracovníků, když věci někdy nejdou podle plánu. Podstatnou měrou se na udržení klientů v programu podílí možnost poskytování materiální pomoci klientům a celkově individualizace poskytovaných služeb.

Jaké faktory jsou tedy významné pro realizaci programu z pohledu jednotlivých účastníků a setrvání klienta v něm? Jako naprosto kruciólní se ukazuje potřeba dobře

navázaného profesionálního vztahu s klientem, atmosféra důvěry a respektu, jasně formulovaná pravidla a postupy a snaha o maximální transparentnost celého procesu směrem ke klientovi, což se promítá i do obsahové náplně schůzek s klienty. Zásadní roli má i rozsah poskytovaných služeb a cílená materiální pomoc.

Lze uzavřít, že celkově je program všemi zúčastněnými subjekty hodnocen jako funkční po stránce procesní, spokojenost s programem a dosaženými výsledky vyslovily i respondentky.

5. Diskuse a závěr

Cílem práce bylo zjistit, jaké faktory napomáhají k úspěšnému absolvování programu Kompas a tím následně k adaptaci lidí podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody do běžného života. Zaměřila jsem se na okolnosti vstupu do programu, očekávání, která jednotliví aktéři vkládají do procesu spolupráce a zda jsou tato očekávání naplňována. Zajímalo mě také, co zúčastněné strany vnímají jako přínosné a kde naopak shledávají nedostatky.

Všechny skupiny respondentů – pracovníci PMS, Kompasů i klientky vnímají vztah jako základní předpoklad pro žádoucí, pozitivní změny. Klíčový je především pohled samotných klientů, kteří oceňují vztah založený na důvěře a respektu, díky kterým se mohou pracovníkům svěřit se svými problémy a otevřeně diskutovat o překážkách, které v životě řeší, a zároveň akceptovat jejich doporučení a nabídky pomoci. Tyto závěry jsou podporovány i výzkumem, zaměřeným na efektivitu probace (Tomášek et al., 2016), a rovněž nedávným výzkumem, sledujícím faktory recidivy po podmíněném propuštění (Krucichová et al., 2023). Probační program může plnit svou úlohu jedině tehdy, pokud se v něm angažují všechny tři strany, pokud o sobě navzájem vědí, tj. komunikují spolu a vzájemně se respektují.

Důležitost motivace se objevovala ve výpovědích všech respondentů v různých podobách také velmi často. Uložení dohledu a přiměřené povinnosti je prostředkem z vnějšku pro dosažení či upevnění pozitivní změny, bez vnitřního odhodlání klienta je však její udržení obtížné. V průběhu rozhovorů a jejich zpracování jsem si uvědomila, že v některých případech se zaměňuje motivace s responsabilizací, tedy „minimalizací sociální práce s propuštěnými osobami a jejím přesouváním spolu s rehabilitací na propuštěné osoby“, jak ve své práci popisuje Mertl (2020, s.530) – tento jev se týkal probačních úředníků. Vysvětluji si to nutností redukovat přímou práci s klienty vzhledem k vysoké pracovní zátěži, organizačním změnám a z toho plynoucí celkovou únavou a skepsí. Že jde o dlouhodobý problém, vyplývá opět z práce Tomáška et al. (2016). Názor probačních úředníků, že „rozhodující roli, zda jedinec bude, nebo nebude recidivovat, hraje jeho vlastní vůle“, zmiňuje i Krucichová et al. (2023, s.69). I přes tuto výhradu je však z rozhovorů zřejmé, že se probační úředníci s klienty snaží v rámci svých možností pracovat systematicky, s přihlédnutím k jejich individuálním odlišnostem.

I přes všechna pozitiva, která program přináší, v posledních letech bohužel klesá úspěšnost klientů, zařazených do programu, a to otevírá téma revize stávajícího programu. Již v roce 2021, kdy byl program, tehdy jako projekt, za roky 2018–2020 evaluován, jako možné řešení proti vypadávání klientů ze spolupráce bylo uváděno možné snížení časové dotace na klienta, např. na 40 hodin. V rozhovorech s pracovníky Kompasů aktuálně rezonovala otázka dopadu celospolečenských změn po pandemii covidu, zhoršení ekonomické situace (inflace, úsporné balíčky), i v souvislosti s válkou na Ukrajině. Klienti jsou více sociálně propadlí, potřebují více podpory (včetně materiální), hůře hledají práci, vyhovující bydlení, častěji relapsují atd. Je zřejmé, že program vznikl za podstatně jiných podmínek, a je třeba na tyto změny reagovat. Během rozhovorů zaznívaly i návrhy na možná

zlepšení – zkrátit časovou dotaci, rozšíření provozu programu i do pozdějších hodin, a tedy možnost lepšího skloubení s prací klientů, podnět na vzdělávání pracovníků PMS v oblasti závislostí, důraz na kvalitní trávení volného času, větší možnost podpořit klienty cílenou finanční pomocí. Zásadním momentem je potřeba systémových změn pro osoby vracející se z výkonu trestu odnětí svobody – především zajištění dostupného, důstojného a bezpečného bydlení.

Pochopitelně jsem si vědoma i možných zkreslení. Nelze vyloučit, že i přes veškerou snahu se nepodařilo zcela eliminovat možný dopad skutečnosti, že s některými z účastníků výzkumu mám přátelské vztahy, pro jiné jsem zástupce spolupracující organizace a pro další představitel represivního systému. Dalším limitem může být, že data byla získána pouze od aktivních, úspěšných klientek, které již programem prošly, a není tedy zřejmé, jaké nedostatky v programu by spatřovali ti, kteří v tomto směru úspěšní nebyli. Také se mi nepodařilo zajistit obsáhlejší soubor klientů, což si vysvětluji jednak jako důsledek dlouhodobého vysokého pracovního zatížení probačních úředníků, kteří již nejsou příliš motivováni angažovat se nějak navíc, ale z výpovědí respondentů zaznělo i to, že celkově úspěšnost klientů programu klesá. To může být dáno různými faktory, které by bylo zajímavé sledovat v případném dalším výzkumu.

Dalším zdrojem zkreslení může být to, že jako respondentky – absolventky programu vypovídaly pouze ženy, což přináší genderově zkreslený pohled. Je možné, že muži by jako priority pro rozhodování o setrvání v programu a celkovou spokojenost s ním hodnotili jinak.

Přesto se domnívám, že získané poznatky potvrzují důležitost podobných intenzivních programů, které jsou založeny na společném, vzájemně se doplňujícím přístupu ke klientovi. Potvrdila se i nezbytnost dobré spolupráce mezi pracovníky PMS a programem Kompas, založené na kvalitně navázaných profesionálních vztazích, otevřenosti a autenticitě.

Získané poznatky lze uplatnit při diskusích o možném navyšování kapacity stávajícího programu, případně jeho dalším rozšiřování do jiných lokalit/středisek PMS, jelikož adiktologické služby – zvláště tohoto typu – nejsou zdaleka všude dostupné. Vedlejším efektem může být obdobné nastavení standardů efektivní spolupráce i s jinými poskytovateli služeb pro klienty PMS.

Použitá literatura

European Monitoring Centre of Drugs Addictions (2007). Drugs and crime – a complex relationship. Dostupné 9.6.2024 z https://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index36331EN.html_en

Fischer, S., & Škoda, J. (2024). *Sociální patologie: forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů* (3., rozšířené a aktualizované vydání). Grada.

Friedmann, P. D., Rhodes, A. G., & Taxman, F. S. (2009). Collaborative behavioral management: integration and intensification of parole and outpatient addiction treatment services in the Step'n Out study. *Journal of Experimental Criminology*, 5(3), 227-243. <https://doi.org/10.1007/s11292-009-9079-3>

Gabrhelíková, P. (2015). Uživatelé návykových látek a trestná činnost související s drogami. In Kalina, K., et al. (2015). *Klinická adiktologie* (569-584). Grada Publishing.

Generální ředitelství Vězeňské služby ČR (2024). *Výroční zpráva za rok 2023*. Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. Dostupné 9.6.2024 z <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocnky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2023.pdf>

Gřivna, T., Scheinost, M., & Zoubková, I. (2019). *Kriminologie* (5., aktualizované vydání). Wolters Kluwer.

Hendl, J. (2023). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (Páté, přepracované vydání). Portál.

Chomynová, P., Grohmannová K., Dvořáková, Z., Orliková, B., Černíková, T., Galandák, D. ... Vopravil, J. (2023). *Zpráva o nelegálních drogách v České republice 2023*. Praha: Úřad vlády České republiky.

Jamin, D., Vanderplasschen, W., Sys, O., Jauffret-Roustide, M., Laurent, ...Stöver, H. (2021). "My first 48 hours out": drug users' perspectives on challenges and strategies upon release from prison. *Harm Reduction Journal*, 18, 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12954-021-00480-w>

Krulichová, E., Bašná, K., Beláňová, A., Čermák, D., Mikešová, R., Rozum, J., Tomášek, J., & Urbánek, T. (2023). *Faktory recidivy a proces ukončování kriminální kariéry v kontextu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody* [Souhrnná výzkumná zpráva]. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Institut pro kriminologii a sociální prevenci a Psychologický ústav AV ČR, v. v. i. - - na vyžádání zasláno z: <https://www.soc.cas.cz/publikace/faktory-recidivy-proces-ukoncovani-kriminalni-kariery-v-kontextu-podmineného-propusteni-z>

- Kutnohorská, J. (2009). *Výzkum v ošetrovatelství*. Grada.
- Mertl, J. (2020). „Musíte makat a poslouchat, no“: Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězněných a propuštěných osob v ČR. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 56(4), 523-553. doi:10.13060/csr.2020.017
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada.
- National Research Council. (2008). *Parole, Desistance from Crime, and Community Integration*. Washington, DC: The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/11988>
- Podané ruce o.p.s. (2021). *Závěrečná evaluace probačního programu Kompas*. Dostupné 1.12.2023 z <https://podaneruce.cz/wp-content/uploads/2021/03/Z%C3%A1v%C4%9Bre%C4%8Dn%C3%A1-evaluace-7742.pdf>
- Podané ruce o.p.s. (2024). *Výroční zpráva Podané ruce za rok 2023*. Dostupné 9.6.2024 z https://podaneruce.cz/wp-content/uploads/2023/07/VZ2022_Podane_ruce_web.pdf
- Podané ruce o.p.s.. (n.d.). Podklady k projektu Kompas. Dostupné 6.6.2024 z https://justice.cz/documents/12681/1274179/Anotace+tabulka+PPD_II.docx/7ddec57-b293-4dfa-a1fd-c7781141e836
- Probační a mediační služba ČR (2017). *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025*. Dostupné 9.6.2024 z https://justice.cz/documents/12681/762397/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf/bd17324b-f3b7-4689-9418-760a03f92116
- Probační a mediační služba ČR (2023). *Agendy Probační a mediační služby v letech 2018–2022*. Dostupné 6.6.2024 z https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2023/03/statistiky_agendy_pms_2018-2022.pdf
- Sirdifield, C., & Brooker, C. (2020). *Maximising positive mental health outcomes for people under probation supervision*. *Academic Insights*, (6), 15.
- Šámal, P. (2023). *Trestní zákoník: komentář* (3. vydání). C.H. Beck
- Štern, P., Ouředníčková, L., & Doubravová, D. (Eds.). (2010). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Portál.
- Švaříček, R., & Šed'ová, K. (c2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (2. vyd). Portál.

Tomášek, J., Diblíková, S., & Scheinost, M. (2016). *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy* (Vydání: první). Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Úlehla, I. (2005). *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe* (Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2). Sociologické nakladatelství.

Válková, H., Kuchta, J., & Hulmáková, J. (2019). *Základy kriminologie a trestní politiky* (3. vydání). C.H. Beck

Veteška, J., & Fischer, S. (2020). *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Grada.

Použité právní předpisy a interní metodiky

Programový manuál probačního programu Kompas

Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 220/2021 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (2021)

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před účinky návykových látek

Metodický pokyn č. MP 2/2022, Probační dohled

Metodický pokyn č.MP 6/2022, Parole

Metodický pokyn pro práci se závislými osobami MP 12/2022

Přílohy

Příloha 1: Informace o výzkumu

Příloha 2: Informovaný souhlas

Příloha 3: Osnovy rozhovorů

Příloha 4: Životní křivky absolventek programu

Příloha 1

Informace o výzkumu

NÁZEV PROJEKTU: Evaluace probačního programu Kompas pro uživatele návykových látek, bakalářská práce z oboru adiktologie na 1. LF Univerzity Karlovy

Hlavní řešitel: Mgr. Jaroslava Kroulíková

Vedoucí výzkumu: Mgr. Hana Fidesová, Ph.D.

Vážená paní, vážený pane,

byl/a jste pozván/a k účasti ve výzkumu Evaluace probačního programu Kompas pro uživatele návykových látek. Přečtěte si prosím následující informace, které Vás seznámí s cíli a metodami výzkumu a Vaším případným zapojením ve výzkumu.

Co je cílem a očekávaným přínosem výzkumu?

Klienti, zařazení do tohoto programu, jsou zpravidla lépe adaptovaní na pobyt na svobodě, vnímají zlepšení kvality svého života. Pracovníkům PMS umožňuje využívání programu soustředit se na trestněprávní rovinu dohledu, a tak jim šetří čas. Získané poznatky lze uplatnit při možném dalším rozšiřování programu i do jiných lokalit/středisek PMS.

Jak bude výzkum probíhat?

Budu provádět rozhovory s pracovníky probačního programu Kompas, s probačními úředníky a s absolventy probačního programu Kompas, studovat jejich probační spis. Na základě informací, získaných z těchto rozhovorů, budu zjišťovat případné podobnosti, tedy to, co je hodnoceno jako důležité a zásadní. Prostřednictvím rozhovoru, jehož délka by neměla přesáhnout 60 minut, bych se ráda dozvěděla, jakým způsobem jste byl/a zapojena do probačního programu Kompas, jak tento program a spolupráci klient - PMS - Probační program Kompas vnímáte a podobně. Vámi poskytnuté informace budou použity při zpracování bakalářské práce. Vedlejším efektem může být nastavení standardů spolupráce i s jinými poskytovateli služeb pro klienty PMS.

Pokud se výzkumu zúčastníte, budete v něm vystupovat pouze pod anonymním kódem vyznačeném na Informovaném souhlasu ke studii. V případě, že nedopatřením sdělíte údaje, dle nichž byste mohl být identifikován, výzkumník je v průběhu zpracování dat anonymizuje. Publikace výsledků výzkumu v odborném tisku bude provedena výhradně anonymně a tak, aby nebylo možno konkrétní účastníky studie identifikovat.

Vaše účast na tomto výzkumu je zcela dobrovolná.

Můžete odmítnout účast nebo můžete účast kdykoliv přerušit bez udání důvodu.

Další informace o studii můžete získat od Mgr. Hana Fidesová, Ph.D., e-mail: hana.fidesova@lf1.cuni.cz.

V Brně dne:

Příloha 2

Informovaný souhlas

NÁZEV PROJEKTU: Evaluace probačního programu Kompas pro uživatele návykových látek – bakalářská práce z oboru adiktologie na 1. LF Univerzity Karlovy

Hlavní řešitel: Mgr. Jaroslava Kroulíková

Identifikační údaje účastníka výzkumu: jméno, příjmení, datum narození:

KÓD ÚČASTNÍKA VÝZKUMU:

Souhlasím se svou účastí ve výzkumu Evaluace probačního programu Kompas pro uživatele návykových látek, který realizuje shora uvedený řešitel. Byl/a jsem informován/a o studii, dobře jí rozumím a souhlasím s:

- účastí ve výzkumu
- nahrávkou interview
- poskytnutím těchto písemných dokumentů – probační spis.

Obdržel/a jsem písemnou informaci pro účastníka výzkumu. Tazatel mi dále odpověděl na všechny moje otázky ohledně realizace výzkumu a zapojení mé osoby srozumitelně a dostatečně podrobně. Svůj souhlas s účastí ve studii dávám dobrovolně. Víím, že svůj souhlas mohu kdykoli zrušit bez udání důvodů, a že mi z toho nevznikne žádná újma. Beru na vědomí, že informace, které sdělím tazateli budoucnu uchovány, zpracovány a publikovány anonymně tak, aby nebyla možná identifikace mé osoby.

Byl/a jsem informován/a, že se žádostí o získání dalších podrobností o studii se mohu obrátit na vedoucího projektu - Mgr. Hana Fidesová, Ph.D., na adresu Klinika adiktologie 1.LF UK a VFN v Praze, Apolinářská 4, 128 00 Praha 2, nebo e-mail hana.fidesova@lf1.cuni.cz. Na vedoucího projektu mohu směřovat i veškeré stížnosti.

Tento informovaný souhlas je vyhotoven ve 2 stejnopisech, z nichž 1 obdrží účastník výzkumu a jeden tazatel jako součást dokumentace projektu vedené hlavním řešitelem.

V _____ dne _____

podpis účastníka výzkumu

Prohlášení tazatele

Já, Jaroslava Kroulíková, jsem popsala výzkumný projekt a povahu a důsledky postupů, které zahrnuje. Mám za to, že účastník/účastnice tomuto vysvětlení porozuměl/a, a dává svůj souhlas dobrovolně.

Datum: _____

Podpis tazatele: _____

Příloha 3

Osnovy rozhovorů

Klienti programu Kompas:

- Jak jste se o programu dozvěděl/a?
- Jaké podmínky jste musel/a splňovat pro zařazení do programu?
- Co pro vás bylo při rozhodování o vstupu do programu nejdůležitější?
- Můžete popsat, jak celá spolupráce probíhala?
- Jakým způsobem ovlivňovala účast v programu Vaši adaptaci po návratu z výkonu trestu odnětí svobody?
- Co pro Vás bylo při vzájemné spolupráci nejdůležitější?
- Co Vám pomáhalo v programu vydržet, co naopak bylo pro Vás obtížné?
- Jak hodnotíte vzájemnou spolupráci mezi PMS a Kompasem?
- Máte nějaký nápad, jak tuto spolupráci případně zlepšit?

Pracovníci programu Kompas:

- Jakým způsobem jsou klienti do programu vybíráni?
- Jak probíhá proces přípravy pro vstup do programu?
- Jaké informace o programu a jakým způsobem jsou klientům předávány?
- Co vy hodnotíte jako zásadní faktor pro vstup klienta do programu a jeho setrvání v něm?
- Jak probíhá spolupráce s klientem po propuštění?
- Jaké služby jsou klientům v rámci programu nabízeny?
- Co je pro Vás při vzájemné spolupráci s klientem nejdůležitější?
- Jaké faktory jsou pro vzájemnou spolupráci s klienty a PMS podle Vás zásadní?
- Máte nějaký nápad, jak tuto spolupráci případně zlepšit?

Probační úředníci:

- Jakým způsobem jsou klienti s uloženou povinností podrobit se programu v rámci PMS rozdělováni jednotlivým pracovníkům?
- Jaké informace o spolupráci mezi PMS a Kompasem a jakým způsobem jsou klientům předávány?
- Jak probíhá spolupráce s klientem po propuštění?
- Co je pro Vás při vzájemné spolupráci s klientem nejdůležitější?
- Jakým způsobem podle Vás ovlivňuje účast v programu klientovu spolupráci v rámci dohledu, případně adaptaci po návratu z výkonu trestu odnětí svobody celkově?
- Co hodnotíte jako zásadní faktor pro setrvání klienta v programu?
- Jaké faktory jsou pro vzájemnou spolupráci s klienty a PMS podle Vás zásadní?
- Máte nějaký nápad, jak tuto spolupráci případně zlepšit?

Příloha 4

Životní křivky absolventek programu

Participantka K6

